

SZÍNHÁZ

A MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DRÁMAMELLÉKLET 2010. JÚLIUS

William Shakespeare Lear király

Fordította: Nádasy Ádám

A fordító megjegyzései

A jelen fordítás alapszövege a Foakes-féle „Arden” kritikai kiadás, melynek szövegét vita nélkül elfogadtam eredetinek (*King Lear*, ed. R. A. Foakes, London, 1997). Az el nem hangzó anyagoknál – idők, helyek, színpadi utasítások – merítettem az Arden mellett más kiadásokból is. A fordítás 2010-ben készült a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház számára, ahol Telihay Péter rendezésében került színre.

A *Lear király* két, némileg eltérő ósváltozatban maradt fenn (Kvartó 1608, illetve Fólió 1623), s nem egyértelmű: melyik az „igazi”. A kiadók így többnyire a két verziót összeszövik, s egy harmadikat hoznak létre, mely lehetőleg mindkettőből a legtöbbet őrizi meg. Ilyen a jelen fordításhoz használt szöveg is.

A tegezés-magázás (*thou*, illetve *you*) kérdésében lehetőleg Shakespeare-t követtem, de sokszor a magyar szokásnak megfelelően megváltoztattam. Például Goneril és Regan magázódnak (*you*), ami a mai magyar nézőnek félrevezető volna, ezért ezt tegezve fordítottam. A királyi legtöbb egyes számmal fordítottam.

Technikai megjegyzések

- A sorok számozásában az „Arden” kiadást követem, még a prózai részeknél is, ahol a jelen leirat sorai hosszabbak (így ugorhat a sorszámozás). A verses részeknél az általam betoldott sorokat „.../a” számmal jelölöm (79 sort toldottam be).
- A sor elején csak akkor írok nagybetűt, ha egyébként is az kell (új mondat vagy tulajdonnév esetén).
- A hangsúlyos *hogy* (= *hogyan*) szót kétes esetekben *hogy’*-nak írom (például *Mondd meg, hogy’ menjek?*).
- A rövid-hosszú *i*, *u*, *ü* esetében a saját beszédemet követtem, mely gyakran nem azonos a helyesírási formával (például a *kíván* szóban rövid *i*-t ejtek: „*kíván*”), így a jambusaim is eszerint működnek. A szövegben ezt csak kivételesen jelöltem, a többit a színész fülére bízom.
- Ha egy szereplő szövegét félbeszakítják, azt „*így*—” jelölöm; ha magától hallgat el, azt „*így*...”.

SZEREPLŐK

LEAR, Britannia¹ királya
BOHÓC² Lear udvarából
LOVAG³ Lear kíséretében

GONERIL, Lear legidősebb lánya
ALBANY⁴ herceg, a férje
OSWALD,⁵ az udvarmesterük

REGAN,⁶ Lear középső lánya
CORNWALL⁷ herceg, a férje

CORDELIA,⁸ Lear legkisebb lánya
FRANCIA KIRÁLY, a kérője, majd férje
BURGUND⁹ HERCEG, a másik kérője

KENT gróf (átöltözve Cajus)

GLOSTER¹⁰ gróf
EDGAR, a fia (átöltözve Rongyos Tamás, később Parasztleány)
EDMUND, Gloster házasságon kívül született fia
CURAN,¹¹ nemesúr Gloster kastélyában
ÖREG BÉRLŐ, gazdálkodó Gloster birtokán
SZÁZADOS Edmund csapatában

HÍRNÖKÖK
TISZTEK
SZOLGÁK
KIKIÁLTÓ

Lear kísérei, szolgák, tisztek, katonák, örök, urak

I. FELVONÁS, I. SZÍN

Lear palotája.

Jön Kent gróf, Gloster gróf, Edmund

KENT Azt hittem, hogy a király jobban szereti Albany herceget, mint Cornwallt.

GLOSTER Nekünk is mindig úgy tűnt, de most, hogy fölosztotta a királyságot,¹² nem nyilvánvaló, melyik herceget tartja többre, mert olyan egyenlően mérte ki kettőjük részét, hogy a legtüzesebb vizsgálat se találja köztük különbséget. (*Edmundra*) Ez nem a te fiad, gróf uram?

KENT Ezt a fiút a születésekor a nyakamba varrták.

GLOSTER Annyiszor röstelkedtem a létrejötté miatt, hogy már megedzódtem.

KENT A létrejötté miatt? Nem értem.

GLOSTER Az anyja bezzeg értette, úgyhogy hamar kigömbölyödött, és előbb volt a bölcsőjében kislány, mint az ágyában férj. Hát igen. Egy lyuk tátong az életrajzomon.

IO

KENT Percig se sajnáld, kérlek, ha ilyen derék gyerek bújt ki belőle!
GLOSTER Van ám nekem törvényes fiam is,¹³ egy jó évvel idősebb ennél, de az se kedvesebb a szívemnek: mert bár ez a bűdös kölyök illetlenül jött, mikor senki se hívta, de az anyja szép volt, megcsinálni jó volt, úgyhogy vállalnom kell a kis korcsot. – Ismered az urat, Edmund?

24

EDMUND Nem, jó apám.

GLOSTER A nemes Kent gróf. Jegyezd meg, fiam, mert ő nekem kiváló barátom.

(*Kenthez*) Állok szolgálatára, gróf úr.

KENT Máris kedvellek, s remélem, megismerlek jobban is.

EDMUND Uram, azon leszek, hogy kiérdemeljem.

30

GLOSTER Kilenc évig külföldön volt,¹⁴ és hamarosan megy megint. – Jön a király!

Harsonaszó. — Jön egy udvaronc, és egy párnán kis koronát hoz, utána Lear, Cornwall herceg, Albany herceg, utánuk Goneril, Regan, Cordelia, kísérek

LEAR Kísérd ide a francia királyt és a burgund herceget, Gloster!

GLOSTER	Máris, felség.			melyektől függ létünk és pusztulásunk, hogy kitagadlak, s nem vagyok apád. Fölmondom a vérségi köteléket.	115
<i>Gloster el¹⁵</i>				Mostantól fogva úgy tekintsd magad, mint idegent. A szkítiai barbár, vagy az, ki éhségében kölykeit zabálja föl, az többet kap szivemtől, több szánalmat, mint te, ki valaha a lányom voltál.	120
LEAR	Fölfedem addig titkos tervemet. ¹⁶ (A szolgálkhoz) A térképet! (Átadják neki)	35			
			Országomat ezennel		
	fölosztom három részre, hogy leveessem vénségemről az állam ügyeit, s ifjabb erőknék adjam át, míg én nyugton araszolok a sírba. – Cornwall, s te, nemkülönben kedves Albany: eldöntöttem, hogy most kihirdetem: melyik lányom mit örököl, hogy erről több vita ne legyen. – A két nagyúrnak, a burgundnak s a francia királynak, akik kislányomért versengenek, s mint kérők itt időznek: nekik is választ kell adni. – Halljam, lányaim (mivel most leteszem királyi tisztet, a föld s a kormányzás gondját-baját): melyiktek szeret a legjobban engem – hogy annak adjak többet, akinél szív s érdem egybeesik. Goneril, elsőszülöttem, szólj először!	40	KENT LEAR	Felséges uram— Hallgass, Kent, ne lépj a dühöngő sárkány ¹⁹ elé! – (Cordeliára) Ő volt a kedvencem; nála kívántam végső nyugalmat, ápolást találni. – (Cordeliához) Menj! Ne lássalak! – (Az udvarhoz) Úgy legyen sírom békés, hogy e nőhöz nincs több közöm. Hívják a franciát! Mi lesz már?! Hívják a burgundit is!	125 125/a
		45			
		50		Egy vagy két szolgál kiszalad	
				Cornwall és Albany! Két lányom részéhez (A térképre mutat) osztozzatok e harmadikon. Ő férjhez mehet a saját gögijéhez, ami szerinte „őszinteség”!...	128/a 130
GONERIL	Atyám! Úgy szeretem, hogy szó azt le nem írja. Mint szemem fényét, szabadságomat, jobban, mint vagyont, kincset, drágaságot, egészséget, jóhírt, szép életet; jobban, mint gyermek apját valaha. A beszéd itt kevés, a hang ügyetlen, mert minden mértéken túl szeretem.	55		Hatalmamat kettőtökre ruházom, jogokkal s jelképekkel. Én, havonta, száz katonámmal ²⁰ együtt, váltakozva fogok megszállni nálatok: hol itt, hol ott vendégeskedve. Csak a rangot, a „király” címet tartom meg magamnak; a kormányzás, az állam, a bevétel, jó fiaim, ²¹ a tiétek. Ezért e kis koronát ²² feleztétek el. (Elveszi az udvaroncától, s nekik adja)	131/a 135
		60		Királyom, Lear! Mindig tiszteltelek, ²³ atyám voltál s tanítómesterem, mint védőmet foglaltalak imámba—	140
CORDELIA LEAR	(főltre) S mit mond Cordelia? Csöndben szeret. (Gonerilhez) E tartományokat, innen idáig (Mutatja a térképen), árnyas erdőket, gazdag réteket, bővizű folyókkal és dús mezőkkel neked adom, hogy te és Albany s utódaitok birtoka legyen, örökre. – Mit mond második leányom, a drága Regan, Cornwall hitvese?	65	KENT	Az új már feszül: állj odébb az útból! Nem bánom, ha a szívémben talál is a nyíl hegye. Kent azért tiszteletlen, mert Lear megőrült. Mit csinálsz, öreg?! Azt hiszed, elnémul a kötelesség, ha hízlegőkhöz húz a hatalom? A becsület csak őszintén beszélhet, ha meghibbant a nagyság! Tartsd kezvedben hatalmadat, s vond vissza józanul e szörnyű, lázas döntést. Esküszöm, legkisebb lányod nem szeret kevésbé! Nem üres szívű az, ki halk szavú s nem kong üres fazékként.	145 149/a 150
		66/a	LEAR KENT	Kent! Elég!!	
REGAN	Atyám, én nővéremmel egy anyag vagyok, érek is annyit. Úgy érzem szívémben: ő szeretetem tényleg jól leírta, ám mértékét nem. Ezért most kimondom: én lekicsinylek minden örömet, mit test vagy lélek dúsan fölkinál, s csak egy örömem van: felségedet szeretni.	70		Az életeddel játszol! Életem tenálad van letétben; vesszen el, csak te épen maradj.	155 155/a
		75	LEAR KENT	Ne lássalak! Láss jobban, Lear, s én újra hadd mutassak szemednek tiszta célt! Hát, Apollóra ²⁴ —	160
CORDELIA	(főltre) Jaj neked, Cordelia!...		LEAR	Hát, Apollóra, király, hiába esküdzöl itt.	
	Vagy mégse? Mert ahogy én szeretem, az többet nyom a latban, mint a nyelv! (Reganhoz) Te és utódaid kapják örökbe az országnak e gazdag harmadát, mely méretre, szépségre nem csekélyebb, mint Gonerilé. – És most, drágaságom, te, legkisebb leányom, akiért a francia bor s a burgundi tej ⁷ versenybe szállt: te mit tudsz mondani, hogy többet kaphass, mint nővéreid?	80	LEAR KENT	Jobbágy! Cseléd!! (Rá akar rontani)	165
LEAR	Semmit, atyám.		ALBANY, CORNWALL (lefogják)	Felséges úr, nyugalom! Tessék: öld meg az orvost, és a bérét add a betegségnek!... Vonj vissza mindent, másképp vég nélkül fogom hajtogatni: rosszat teszel.	170
	Semmit?!		KENT	Nem tettél hűségesküt, áruló?! Hogy én az adott szavam visszavonjam, amit még sose tettem? Te pimasz! Odaállsz döntésem és én közém? Ezt nem tűri el se lelke, se rangom. Még van hatalmam: vedd hát el jutalmad. Öt napot kapsz, hogy mindent összeszedj, ami megvéd a világ viharában, s a hatodikon elhordod magad királyságunkból. Hogyha másnap reggel kitiltott személyedet itt találják, azonnal meghalsz. Eredj! Jupiterre, ezt vissza nem vonom.	175 180
CORDELIA	Semmit.		LEAR	Ha így akarod, király, ég veled: itt zsarnokság él szabadság helyett. (Cordeliához) Adná az ég, kislány, hogy révbe érhél, mert szépen gondolkozol, s jól beszéltél. (Gonerilhez és Reganhoz) Dús szavakat igazolja tett,	185
LEAR	A semmi – semmi lesz! Próbáld megint!	90			
CORDELIA	Az a bajom, hogy nem tudom kitenni a szívemet a számra. Szeretem, ahogyan kell: se jobban, se kevésbé.				
LEAR	Mi van? Cordelia! Más hangot üss meg, mert rosszul járhatasz még!	95			
CORDELIA	Felséges úr, maga nemzett, nevelt, és szeretett. És én viszonzom mindezt, ahogy illik: tisztelem, szeretem, szót fogadok. Mért mentek férjhez a nővéreim, ha csakis felségedet szeretik?	100			
	Aki majd engem elvesz, elveszi a szívem, gondom, figyelmem felét. Én nem fogok, mint ők, oltárhoz állni, s közben az apámat szeretni.	105			
LEAR	Te szívből mondd ezt?				
CORDELIA	Igen, apám.				
LEAR	Kislány létedre ilyen kemény vagy?				
CORDELIA	Kislány vagyok, felség, de szókimondó.		KENT		
LEAR	Hát jó! A szókimondás lesz a hozományod; mert esküszöm a Nap szent sugarára, az éji Hekaté ¹⁸ titkaira, a szférák minden fent mozgó kőrére,	110			

GLOSTER *(nem veszi észre Edmundot)* Kentet így számúzté? A francia elment haraggal? S a király ma este már távozott is? Leadta hatalmát, csak járadékot kötve ki magának? 23/a
25
S mindezt így sebtiben?... – Edmund! Mi újság? *(zsebre teszi a levelet)* Kedves jó apám, semmi.

EDMUND Miért igyekszel úgy eldugni azt a levelet?
GLOSTER Nem tudok semmi újságot, apám. 30
GLOSTER Mi az a papír, amit olvastál?
EDMUND Semmi, apám.
GLOSTER Semmi? Akkor miért kellett olyan villámsebesen a zsebedbe juttatni? A semminek nincs szüksége arra, hogy így eltűnjön. Mutasd. Gyerünk; ha tényleg semmi, akkor még a szemüvegem se kell.

EDMUND Kérem, apám, bocsásson meg nekem. A bátyámtól jött ez a levél, és még nem olvastam végig; de amennyit láttam belőle, jobb, ha maga bele se néz.

GLOSTER Add ide a levelet, fiam. 40
EDMUND Rosszat teszek akkor is, ha odaadom, akkor is, ha nem. A tartalma, már amennyit megértettem belőle, nagyon elítélendő.

GLOSTER Mutasd, mutasd.
EDMUND Remélem – ezt a bátyám mentségére mondom –, hogy talán csak kísérletnek szánta, hogy engem próbára tegyen. *(Átadja a levelet)*

GLOSTER *(olvass)*³¹ „...Ez a gyakorlat, az idősök tisztelete, megkeseríti a legszebb éveinket, és elzárja előlünk a vagyonunkat egészen addig, amíg megöregedve már nem tudjuk élvezni, amink van. Kezdem úgy látni, hogy abszurd és ostoba béklyó az öregek elnyomó zsarnoksága, amely nem attól működik, hogy ereje van, hanem attól, hogy eltűnjük. Keress föl, akkor többet is mondok erről. Ha apánk úgy elaludna, hogy csak én ébreszthetném föl, akkor te örökre élvezhetnéd a fele jövedelmét, én pedig maradnék a te hön szerető bátyád – Edgar.” 54
Hm! Összeesküvés! „Ha úgy elaludna, hogy én ébresztheném föl, akkor te élvezhetnéd a fele jövedelmét”... – Az én Edgar fiam? Volt hozzá keze, hogy ezt megírja? Szíve, agya, hogy ezt kitervelje? Mikor kaptad ezt? Ki adta át?

EDMUND Senki se adta át, apám, ez benne a cseles. A szobámban találtam, bedobták az ablakon. 61

GLOSTER Fölismered, hogy ez a bátyád keze írása?
EDMUND Ha jó ügyben kérdeznék, apám, megesküdnék, hogy az övé; de jelen esetben szívesebben hinném, hogy nem.

GLOSTER Az övé?
EDMUND Az ő keze, apám; de remélem, a szíve nincs benne a tartalmában.

GLOSTER Előzőleg sose puhatolózott nálad ebben a dologban? 70
EDMUND Nem, apám, soha. De azt gyakran hallottam tőle, hogy igenis helyes volna, hogy amikor a fiúk föl nőttek, s az apák ereje fogytán, akkor az apa kerüljön a fiú gyámsága alá, s a fiú kezelje a vagyont.

GLOSTER Ó, a gazember! Pont ezt fejt ki a levélben. Ocsmány gazember! Álnok, undorító, elfajzott gazember – még annál is rosszabb! Menj, fiú, keresd meg. Lecsukatom. Hát ember az ilyen? 78
Hol van?

EDMUND Nem tudom, jó apám. Arra kérném, hogy függessze föl a bátyám iránti fölháborodását, amíg nem szerez őtöle tanúbizonyságot a szándékáról, ez volna a biztosabb út; mert ha erőszakosan lép föl velem szemben, még hozzá alaptalanul, az csúnyán csorbítaná a maga tisztességét, s az ő fiúi hűségét darabokra zúzná. Az életemet merem rátenni, hogy ő csak azért írta ezt, hogy kipuhatolja: mennyire szeretem apámat, és nem volt benne semmi rossz szándék. 89
Gondolod?

GLOSTER Apám, ha jónak látja, én odaállítom magát egy helyre, ahol hallhatja, amit ő meg én beszélünk erről. Akkor majd a saját füle szállítja a megfelelő bizonyítékot. Mindezt késedelem nélkül, még ma este.

GLOSTER Nem lehet ilyen szörnyeteg.
EDMUND Nem, biztosan nem.

GLOSTER Az apjával, aki tiszta szívből, mindenestül szereti! Ég és pokol! Edmund, keresd meg. Férközz, kérlek, a bizalmába: alakítsd a dolgot saját bölcsességed szerint. Odaadnám a rangomat, mindenemet, csak tisztán lássak. 100

EDMUND Megkeresem, megyek máris, intézem az ügyet, ahogy tudom; aztán tudósítom magát mindenről.

GLOSTER Ezek a múltkori nap- meg holdfogyatkozások³² semmi jót nem tartogatnak nekünk. Bár a természettudomány meg tudja őket így meg úgy magyarázni, de az élővilágot igenis sújtják a következmények. A szerelmek kihűlnek, a barátságok fölbomlanak, a testvérek elszakadnak; a városokban lázadás, a vidéken anarchia, a palotákban árulás; apa és fia közt elszakad a kötelék. Az én gazember fiam is ezt igazolja: íme, fiú az apja ellen. A király fölrugja a természetes vonalmat: íme, apa a gyermeke ellen. Véget értek számunkra a szép idők. Intrika, hazugság, hátbatámadás, mindennemű bomlasztó zűrzavar fog zaklatni

minket a sír. Puhatold ki ezt a gazembert, Edmund; abból semmi bajod nem lesz. Csak óvatosan. – És a derék, hűséges Kentet meg számúzték, s mi a búne: őszinteség! Furcsa ez, nagyon furcsa. 117

Gloster el

EDMUND Íme a világ végtelen hülyesége: amikor rossz felé mennek a dolgok – gyakran a saját tévelygéseink miatt –, akkor a kudarcinkért a felelősséget a napra, a holdra meg a csillagokra hárítjuk, mintha kényszerből lennénk gazemberek, égi elrendelésből ostobák, a szférák hatása miatt válnánk csalóvá, tolvajjá, árulóvá; mintha az égitestek kényszerítenének inni, hazudozni vagy házasságot törni; szóval minden gonoszságot az istenek erőltetnének ránk. Lenyűgöző, ahogy a kurválkodó emberiség a kéjvágyát egy csillagra fogja. Az apám egy ártó csillagzat, a Sárkány Farka³³ alatt pártzott az anyámmal, és a születésem a Nagymedve³⁴ csillagai alatt történt, ezért – úgymond – szükségszerű, hogy rámenős legyek és kéjsóvár! Maszlag! Akkor is az lettem volna, ami vagyok, ha odafönt a legszűzebb csillag ragyog, mikor megcsináltak zabigyereknek.³⁵ 133

Jön Edgar

(Tovább magában) És végszóra belép, mint a kegyelemosztó a régi színdarabokban. Az én szerepem az, hogy komiszul búskomor legyek és jajgassak, mint a menhelyi bolond.³⁶ – *(Hangosan)* Jaj, ezek a napfogyatkozások, micsoda diszharmóniák hírnökei! *(Énekel)* *Fá-szó-lá-mi*.

EDGAR Hogy vagy, Edmund öcsém? Min meditálsz ilyen komolyan?
EDMUND Egy jóslatom töprengek, amit a minap olvastam, hogy mit hoznak ránk ezek a nap- meg holdfogyatkozások. 141
Te ilyesmikkel foglalkozol?
EDMUND Majd meglátod, hogy amikről ír, mind be fog következni szerencsétlenségünkre. Gyűlölködés stílus a gyermek között, halál, inség, régi szövetségek fölbomlása, szakadás a politikában, fenyegetések és átkok a király és a nemesek fejére, értelmetlen gyanakvás, barátok száműzése, hadseregek széthullása, házasságtörés, és még sorolhatnám.

EDGAR Te mióta vagy ilyen avatott csillagász?
EDMUND Na ide figyelj. Mikor láttad apánkat utoljára?
EDGAR Hát, tegnap este.
EDMUND Beszéltél vele?
EDGAR Igen, jó két óra hosszat.
EDMUND Jó hangulatban váltatok el? Nem látszott bosszúsnak, szavaiban vagy viselkedésében?
EDGAR Nem, egyáltalán.
EDMUND Gondolkozz csak, hogy mivel sérthetted meg, és könyörgöm, kerülj a vele való találkozást egy ideig, amíg alábbhagy a haragja tüze – mert az most akkora, hogy ha testi sértést okozna neked, attól se csillapodna. 162
Valami gazember befeketített.

EDGAR Ettől félek. Kérlek tehát, tartsd féken az érzelmeidet, és kerülj őt, amíg a tomboló dühe alábbhagy. Sőt, azt mondom: gyere velem a lakószobámba, ahonnan majd alkalmas időben kihozlak, hogy hallj, amit apánk mond. Kérlek, menj: itt a kulcsom. Ha elhagyod a szobát, viselj fegyvert.
EDGAR Fegyvert, öcsém?! 169
EDMUND Bátyám, hallgass a jó tanácsra: viselj fegyvert. Ne legyek becstelen ember, ha itt nem tervelnek valamit ellened. Amit láttam-hallottam, elmondtam neked – vagyis inkább csak jeleztem; valójában sokkal rémesebb a dolog. Kérlek, menj!

EDGAR Hallok felőled hamar?
EDMUND Segítek megoldani az ügyedet. 175

Edgar el

Hiszékeny apa, jóhiszemű báty, kitől a rossz szándék oly távol áll, hogy nem gyanakszik. Meglovagolom ostoba tisztességét. Kész az ügy. 180
Na nem öröklök, hát szerzek magam: minden út helyes, ha hasznomra van.

El

I. FELVONÁS, 3. SZÍN

Két héttel később.
Albany herceg és Goneril palotája.
Jön Goneril és Oswald

GONERIL Igaz, hogy apám megütötte az egyik tisztemet, csak azért, mert az rendreutasította az ő bohócát?
OSWALD Igen, asszonyom.

GONERIL	Éjjel-nappal csak bajt csinál nekem, percenként újabb botrányt produkál, s mindenkit ingerel. Nem tűrhetem. A katonái pimaszak, apám meg mindenért minket kritizál. Ha megjön a vadászatról, nem fogadom őt. Mondja, hogy rosszul vagyok. S maguk is, szolgálják őket kissé hanyagabban, mint azelőtt – ezért én felelek.	5		Hol a kispajtásom, hol az én bohócom? (<i>Egy kísérorhoz</i>) Menj, és hívd ide a bohócomat.	
				<i>Egy kíséror el. Jön Oswald, és megy át a színen</i>	
		9/a	OSWALD	Na, te fickó, hol van a lányom? Engedelmevel. (<i>Zavartalanul megy tovább</i>)	45
		10		<i>Oswald el</i>	
<i>Kintről kürtszó</i>			LEAR	(<i>a Lovaghoz</i> ⁴⁰) Mit mondott ez? Hívd vissza ezt a barmot.	
				<i>Lovag el</i>	
OSWALD	Már jön is, asszonyom, hallom.			Hol a bohócom? Itt mindenki alszik?!	
GONERIL	Játsszák, hogy lusták és kelletlenek, az egész személyzet. Hadd tegye szóvá. Ha nem tetszik neki, mehet hugomhoz, aki ez ügyben egyetért velem, s kemény lesz ugyanígy. A vén bolond, még gyakorolná mindazt a hatalmat, amit már átruházott. Esküszöm, a vénember: gyerek. Annak tekintjük, s ha visszaél a jóval, megfenyítjük. – Értette, amit mondtam?	15		<i>Jön a Lovag</i>	
			LOVAG	Mi van, hol az a hájfej?	
		20	LEAR	Azt mondja, hogy felséged lánya nincs jól.	
			LOVAG	De miért nem jött vissza a nyomorult, mikor hívtam?	51
			LEAR	Uram, kereken megmondta, hogy nem.	
			LEAR	Hogy nem?	
OSWALD	Igen, asszonyom.		LOVAG	Felség, én nem tudom, mi folyik itt, de meglátásom szerint felségedet nem azzal a tisztelettel és szeretettel veszik körül, amivel azelőtt. Határozottan alábbhagyott a kedvesség, úgy a személyzet, mint a herceg, sőt felséged lánya részéről is.	60
GONERIL	A kíséretét hűvösen kezeljék, lesz, ami lesz. Adja ki ezt parancsba. Igyekszem alkalmat teremteni, hogy rászólhassak. Írok a hugomnak: így tegyen ő is. – Hozzák az ebédet!	25		Hm. Azt mondd?	
			LEAR	Kérem, uram, bocsássa meg, ha tévednék, de kötelességem megszólalni, amikor látom, hogy felségeddel sértően bánnak.	
			LOVAG	Csak eszembe juttatod, amire magam is gondoltam. Az utóbbi időben vettem észre, hogy mindent hanyagul és lassan tesznek, de ezt inkább a saját gyanakvó érzékenységemnek tulajdonítottam, nem pedig szándékos és nyílt gorombaságnak. Majd tisztázom ezt. De hol a bohócom? Két napja nem láttam.	70
			LEAR	Amióta a fiatal úrnők elment Franciaországba, felség, a bohóc egyre csak búslakodik.	
			LEAR	Nem kell mondanod, észrevettem. Menj és szólj a lányomnak, hogy beszélni akarok vele.	
				<i>Lovag el</i>	
				(<i>Egy kísérorhoz</i>) Te meg hívd ide a bohócomat.	
		5		<i>Kiséror el. Jön Oswald, át akar menni a színen</i>	
			OSWALD	Á, maga az! Jöjjen csak ide, igen, maga! Ki vagyok én?	
			LEAR	Az úrnőm apja.	
			OSWALD	„Az úrnőm apja?” Talán az uram kutyája! Te senkiházi, te büdös cseléd!	
			LEAR	Egyik se vagyok, felség, szíves engedelmevel.	81
			OSWALD	Te visszakézből lecsapod, ⁴¹ amit mondok, te ganéj? (<i>Megüti</i>)	
			OSWALD	Felség, engem nem lehet megütni.	
			KENT/CAJUS	És elgáncsolni se? (<i>Elgáncsolja Oswaldot, aki elvágódik</i>) Akarsz futballozni, paraszt?	
			LEAR	(<i>„Cajus”-hoz</i>) Köszönöm, fiam. Jól szolgálsz, kedvemre vagy.	
		10	KENT/CAJUS	(<i>Oswaldhoz, akit talpra állít</i>) Gyerünk, uram, fölállni, kifele! Majd én megtanítlak, hogy ki kicsoda! Kifele! Ha maradsz, megint végigfekhetsz a tohonya testeddel! Na, kifele, ha jót akarsz! Úgy! (<i>Kilöki a színről</i>)	90
				<i>Oswald el</i>	
			LEAR	Ez igen, szolgálom-barátom! Köszönöm. Előleg a szolgálatodért. (<i>Pénzt ad „Cajus”-nak</i>)	
				<i>Jön a Bohóc</i>	
			BOHÓC	Én is fölfogadom. (<i>„Cajus”-nak nyújtja a sapkáját</i>) Fogd, itt a bohócsipkám.	
			LEAR	Hogy vagy, drágaságom, mi újság?	
			BOHÓC	(<i>„Cajus”-hoz</i>) Fickó, vedd csak el a sipkám.	
			KENT/CAJUS	Miért, te bohóc?	97
			BOHÓC	Miért? Mert amellé állsz, aki kiesett a pikszisből. Bizony, ha nem tudsz szélirányban mosolyogni, hamar megfázol.	
		30		Nesze, fogd a sipkám. Nézz ide, ez a manusz elkergette két lányát, a harmadikat meg akaratlanul megáldotta – ha hozzá csapódsz, föl köll vened a bohócsipkát. (<i>Learhez</i>) Hogy vagy, tata? Szeretném, ha két sipkám lenne és két lányom.	
			LEAR	Miért, fiam?	
			BOHÓC	Ha odaadnám nekik mindenemet, legalább meglenne a két bohócsipkám. Fogd, itt az enyém; a másikat kérd a lányaidtól.	
			LEAR	Vigyázz, gyerek, korbács lesz!	
			BOHÓC	Az igazság, az egy kutya, kutyaólbán a helye. Korbáccsal kiverik, miközben Szuka ónagsága bent állhat a tűz mellett és búzölög-het.	111

I. FELVONÁS, 4. SZÍN

Ugyanakkor.

Ugyanott, egy másik teremben.

Jön Kent gróf álruhában (mint „Cajus”, egyszerű katonáember)³⁷

KENT/CAJUS (*álöltözetére mutat*) Ha emellé még a hangomat is átmásítom, talán sikerre jut szép tervem, melyhez külalakomat így letaroltam.³⁸ Kent, te száműzött, ha szolgálhatnál ott, hol elitétek, tán szeretett gazdád is úgy találná, hogy hasznodat veszi.

Kintről kürtszó. Jön Lear, Lovag és még három-négy kíséror

LEAR Ne kelljen várnom egy percet se az ebédre! Menj, szólj, hogy kész legyen!

Egy kíséror el

(*„Cajus”-hoz*) Hát te ki vagy?

KENT/CAJUS Ember, uram.

LEAR Mit tudsz? Mit akarsz nálunk csinálni?

KENT/CAJUS Én azt tudom, hogy nem vagyok kevesebb, mint aminek látszom. Tudom hűen szolgálni, aki a bizalmába fogad; szeretni azt, aki őszinte; társalogni azzal, aki bölcs és szűkszavú; várni az Utolsó Ítéletet; verekedni, ha nincs más választásom; valamint nem fogyasztok halat.³⁹

LEAR Ki vagy?

KENT/CAJUS Nagyon rendes alak vagyok, és olyan szegény, mint a király.

LEAR Ha olyan szegény vagy alattvalónak, mint a király királynak, akkor nagyon szegény lehetsz. Mit akarsz?

KENT/CAJUS Szolgálni.

LEAR Kinek szolgálnál?

KENT/CAJUS Magának.

LEAR Ismersz engem, fickó?

KENT/CAJUS Nem, uram, de van valami a tartásában, amiért szívesen nevezném gazdámnak.

LEAR Mi az?

KENT/CAJUS Méltóság.

LEAR Milyen szolgálatot végeznél?

KENT/CAJUS Tudok jó ügyben titkot tartani, lovagolni, futni, szép történetet rosszul elmesélni, világos üzenetet nyersen átadni. Amire átlagember képes, arra alkalmas vagyok; legjobb tulajdonságom a szorgalom.

LEAR Hány éves vagy?

KENT/CAJUS Már nem olyan fiatal, uram, hogy egy nőbe az énekhangja miatt beleszeressem; de még nem olyan öreg, hogy egy nőt bármiért is bálványozzak. Negyvennyolc évet cipelek a hátamon.

LEAR Jöhetsz, fölveszlek szolgának. Ha még ebéd után is tetszel nekem, akkor egyelőre nem küldlek el. – Ebéd! Hé, ebédet! –

LEAR	Fájdalmas seb ez énnekem. ⁴²		hogy helyesli, sőt bátorítja ezt;	
BOHÓC	Barátocskám, tanítok egy mondókát.		ami, ha így van, oly súlyos hiba,	
LEAR	Halljuk.		melynek megtorlása nem késlekedhet.	200
BOHÓC	Figyelj, tata:	115	S bár ennek célja rend és nyugalom,	
	Amid van, azt tedd el;		a megvalósítás sértheti önt;	
	ne beszélj, ha nem kell;		ez máskor szégyen volna, de a szükség	
	ne adj könnyű kedvvel,		most jogossá teszi.	
	fálnak ne menj fejjel;	120	Mert tudod, tata,	BOHÓC 205
	ha kínálnak, vedd el,		A veréb kiskakukkot ⁴⁶ etetett,	
	ha magod van, vesd el.		az felnőtt, s bekapta a verebet.	
	Ne kurvázz és ne igrál,		Szóval, kialudt a gyertya, és most itt vagyunk a sötétben. ⁴⁷	
	otthon ülj az asztalnál,		A lányomhoz van szerencsém?	
	így lesz pénzed két tucat,		Kérem, apám.	LEAR GONERIL 210
	több, mint kétszer kétszer hat.	125	Használja végre a józan eszét,	
KENT/CAJUS	Ez egy nagy semmi, te bohóc.		mert van magának bőven. Hagyja el	
BOHÓC	Na ja, mint a fizetetlen ügyvéd beszéde – maga se adott érte		ezt a szeszélyt, amely igazi lényét	
	semmit. (<i>Learhez</i>) Neked se jó semmire a semmi, tata?		kiforgatja egészen.	
LEAR	Nem, fiam; a semmi az nem jó semmire.	130	A számár is észreveszi, ha a farok csóválja a kutyát. Hoppá,	BOHÓC
BOHÓC	(„ <i>Cajus</i> ”-hoz) Kérem, mondja meg neki, hogy pont ennyi		Cicám, szeretlek! ⁴⁸	
	jövedelme lesz most a földjeiből. A bohócnak nem hisz.		Ismer itt valaki? Mert én nem Lear vagyok.	LEAR
LEAR	Keserű bohóc vagy.		Lear így jár? Így beszél? Hol a szeme?	
BOHÓC	Tudod, fiacskám, mi a különbség a keserű bohóc meg az édes		Vagy a fölfogása gyöngül, vagy az érzékei tompulnak... Hahó,	
	között?		ébren vagyok? Biztos, hogy nem. Meg tudja mondani valaki,	
LEAR	Nem én. Halljam.		hogy ki vagyok?	221
BOHÓC	Ki súgta neked azt, ⁴³ hogy földed osszad szét?		Lear árnyéka.	
	Őt küldjed ide mellém, s te foglald el helyét.		(<i>nem figyel rá</i>) Szeretném tudni; mert a külsőségek, a tapasztalat,	
	A kétfajta bohócot akkor majd láthatod:		az eszem azt a hamis látszatot sugallja, hogy vannak lányaim.	
	(<i>Magára</i>) tarkában ⁴⁴ itt az édes – (<i>Learre</i>) a keserű meg ott.	140	Majd ők engedelmes apává nevelnek.	
LEAR	Bohócnak nevezel, fiú?!		(<i>Gonerilhez</i>) Hogy hívják önt, szép hölgy?	
BOHÓC	A többi címedet mind leadtad; ez az egy, ez veled született.		Ez az ál-döbbenet, apám, ez is	
KENT/CAJUS	(<i>Learhez</i>) Felség, ez egyáltalán nem vicces.		újabb hőbortjai közé beillik.	
BOHÓC	Sajnos, nem! A nemesek és nagyurak nem hagynak kibontakozni. Ha iparengedélyt akarnék kiváltani, abból is részt követel-		Nagyon kérem, értsen meg engem is:	230
	nének; és az úri hölgyek úgyszintén, elirigylük tőlem a bohóckodást, folyton a csörgőim után kapkodnak. Tata, adjál egy tojást, adok két koronát.		ahogy tisztos, öreg, úgy bölcs legyen!	
LEAR	Miféle két koronát?	150	Száz katonát és nemeset tart magának:	
BOHÓC	Keresztben félbevágom a tojást, ⁴⁵ kieszem a belsejét, marad két kerek korona. Amikor keresztben kettévágtam az országodat, és mind a két feléről lemondtdt, olyan voltál, mint aki a szamarát fölveszi a hátára, hogy nehogy sáros legyen. Nem sok eszed volt a kopasz koronádban, amikor az aranykoronádat odaadtad. Ha most úgy hangzik, mintha bohóckodnék, hát azt korbácsolják meg, aki igaznak érzi. (<i>Énekel</i>)		mind bárdolatlan, züllött és garázda,	
	<i>A bohócnak most rossz nagyon:</i>		hogy udvarunkat, mint valami kocsmát,	235
	<i>a bölcssek meghülyültek,</i>		a sárba rántják. Isznak és zabálnak,	
	<i>és mint az utánzó majom,</i>	160	az egész ház már bordélyra hasonlít,	
	<i>a mi helyünkbe ültek.</i>		nem tisztos palotára. Ez a szégyen	
LEAR	Mióta vagy ilyen dalos kedvedben, fiú?		már orvosért kiált. Kérem tehát	
BOHÓC	Azóta van ez, tata, hogy a lányaidból anyát csináltál magadnak. Mikor a kezükbe adtad a nádpálcát, és letoltad a gatyádat, (<i>Énekel</i>)		– s ha nem teszi, majd megteszem magam –,	
	<i>ők sírtak – örömkönyveket!</i>		hogy kissé csökkentse kíséretét,	240
	<i>Én dalban elzokogtam,</i>		s akiket megtart, mind olyan legyen,	
	<i>hogy nagy királyunk – kicsi lett,</i>		ki korban, érettségben önhöz illő,	
	<i>és bohócnak ment nyomban!</i>		s tudja, hol a helye.	
	Kérlek, tata, fogadj föl egy tanítót, hogy a bohócodat megtanítsa hazudni. Úgy szeretnék tudni hazudni!	171	Mi a pokol?! –	
LEAR	Ha hazudsz, fiú, meg leszel korbácsolva.		(<i>Kísérőihez</i>) Nyergeljétek! Azonnal indulunk! –	
BOHÓC	Csak ámulok, hogy milyen egyformák vagytok, te meg a lányaid. Őtőlük korbács, ha igazat mondok, tétőled korbács, ha hazudok, de néha azért is korbács, ha befogom a számat. Inkább lennék bármi más, mint bohóc – de azért a te helyedben nem lennék, tata. Kétoldalt lenyested az agyadat, középen meg semmit se hagytál. Itt jön az egyik lenyestett darab.		(<i>Gonerilhez</i>) Nem vagy a lányom! Én nem is zavarlak: egy lányom még maradt!	245
			Út-ver mindenkit, a csürhéje meg	
			szolgának nézi a feljebbvalóit.	
			<i>Jön Albany</i>	
			LEAR Késő lesz majd a bánat! – (<i>Albanyhez</i>) Ó, itt vagy, uram?	
			Te akarod ezt? Mondd! – A lovakat!	250
			<i>Egy kísérő el</i>	
			Hálátlanság, te márvány-szívű rém,	
			ha gyermekben tanyázol, rémesebb vagy	
			a tenger szörnyénél.	
			Felség, nyugodjon meg.	
			(<i>Gonerilhez</i>) Hazudsz, te keselyű!	
			A társaim válogatott vitézek,	255
			hajszára ismerik az illemt,	
			és minden apró részletben ügyelnek	
			a jó hírukra. – Jaj, egy kis hibát	
			mily nagynak láttam én Cordeliában!	
			Mint egy feszítővas, kifordított	260
			a sarkaimból, s a szeretetet	
			epévé változtatta. Lear, Lear, Lear!	
			(<i>Saját fejét veri</i>) Verd a kaput, ahol bement a téboly,	
			s a józan ész kiment. – Induljatok!	
			<i>Kent/Cajus, Lovag, kísérők el</i>	
			LEAR Felség, én nem tehetek semmiről,	265
			s dühének okát sem tudom.	
			LEAR Az meglehet. –	
			Természet, nagy istennő, halld szavam!	
			Függeszd föl tervedet, ha célod az,	
			hogy ez a nő itt termékeny legyen.	
			Méhébe csak meddőséget helyezz,	270
			szárátsd el benne termő szerveit,	

275 hogy korcs testéből soha ne fakadjon gyermek, mely büszkévé teszi. S ha mégis, alkosd gonosz anyagból, hogy ha él, legyen az anyjának torz gyötrelem, véssen rüt ráncokat szép homlokára! Cseppenként vájja szét arcát a könny, s anyai fájdalomából-örömeiből gúny legyen és nevétség – hogy megértse: mérges kígyó fogánál is maróbb a hálátlan gyerek. – Menjünk! El innen!

Lear és a Bohóc⁴⁹ el

ALBANY Mennybéli istenek, mért mondja ezt?
GONERIL Ne fáraszd magad, kár ezzel törődni. Hadd űzze rigolyáit: szenilis, neki szabad.

Jön Lear, nyomában a Bohóc

LEAR Mi?! Ötven emberemet, egy csapásra?⁵⁰
Két hét után?⁵¹
ALBANY De felség, mi a baj?
LEAR Megmondom. (*Gonerilhez*) Szörnyű nagy szégyen nekem, hogy hatalmad van így porrá alázni, hogy férfi létemre itt könnyezek, s pont temiattad! Lepjen el a pestis! Apai átkom kötözetlen sebként tátongjon testeden! – Öreg szemem, ha buta vagy és újra sírsz, kiszúrlak, s a nedveiddel együtt agyagot gyúrok belőled. Idáig jutottunk?... No jó. Legyen. Van másik lányom is, ő nyilván kedves és elfogadó: ha meghallja, mit tettél, tíz körömmel nyúzza le farkas-pofádról a bőrt. Majd meglátod, ahogy újra felöltöm régi alakomat, amelyről azt hiszed: végleg ledobtam. Meglátod bizony.

Lear el

GONERIL Láttad ezt?
ALBANY Bármennyire szeretlek, Goneril, nem hallgathatom el—
GONERIL Kérlek, elég.
305 Erről ne többet. – (*Kiáltva*) Oswald! Ide kérem! – (*A Bohóchoz*) Maga meg, bitang inkább, mint bohóc, fusson a gazdjával!
BOHÓC Lear tata, Lear tata, várjál, vidd a bohócot is:
310 Róka van a csapdába', gonosz lány a családba', húzd föl őket a fára, ha rájössz a csalásra. Bohóc magát ajánlja!

Bohóc el

GONERIL Ez az ember hol él?... Száz katona!
315 Okos dolog, ha hagyunk itt tanyázni száz fegyverest?!... Ha bármit kitalál, bármilyen álmot, rémhírt, rigolyát, a hóbortját velük megtámogatja, és mi a markában leszünk. – Hé! Oswald!
ALBANY Ez talán túlzott félelem.
GONERIL Jobb, mint a túlzott bizalom. Inkább eltaposom a bajt, ha félek, különben eltapos! Ismerem őt: amit mondott, megírtam a hugomnak.⁵²
320 Ha befogadja a száz katonával, miután leírtam, hogy képtelen—

Jön Oswald

OSWALD Itt vagyok, asszonyom.
GONERIL Nos, Oswald, megírta azt a levelet a hugomnak?
OSWALD Igen, asszonyom.
GONERIL Vegyen pár embert, s induljon azonnal. Tájékoztassa őt aggályaimról, és tegye hozzá saját véleményét, alátámasztásképpen. Mehet is,
335 és igyekezzen vissza.

Oswald el

Nem, uram:

én a te puha bánásmódotad el nem ítélem, mégis – megbocsáss – te bölcsesség híján most többet ártasz, mint ártó kedvességgel jót teszel.
ALBANY Nem tudom, meddig lát el a szemed: ki jót akar, gyakran üt sebeket.
GONERIL Ugyan—
ALBANY Jó, jó, majd meglátjuk.

Mindketten el

I. FELVONÁS, 5. SZÍN

Néhány perccel később.

Albany herceg és Goneril palotája előtt.
Jön Lear, Kent gróf (*mint Cajus*), Bohóc

LEAR („Cajus”-hoz, egy levelet ad át) Menj előre Gloster házába⁵³ ezzel a levéllel. Ne adj a lányomnak több tájékoztatást, mint amennyit ő a levél alapján kérdez, még ha tudsz is sok mindent. Ha nem iparkodsz eléggé, hamarabb leszek ott, mint te!
KENT/CAJUS Le se hunyom a szememet, felség, amíg át nem adtam a levelet.

Kent/Cajus el

BOHÓC Ha valakinek a sarkában volna az esze, ugye könnyen kisebesedne?
LEAR Igen, fiam. 10
BOHÓC Akkor örülhetsz: a te eszedre nem kell sebtapasz.⁵⁴
LEAR Ha, ha, ha!
BOHÓC Meglátod, a másik lányod tőle telhetően fog bánni veled, mert bár úgy hasonlít emerre, mint a vadalma az almára, én tudom, amit tudok.
LEAR Miért, mit tudsz, fiacskám?
BOHÓC Ugyanilyen ízű lesz, mint egyik vadalma után a másik. Hanem azt tudod-e, hogy miért van az ember orra az arca közepén?
20
LEAR Nem.
BOHÓC Hát, hogy a szemeit az orra két oldalán tartsa: amit nem tud kiszagolni, azt ki tudja lesni.
LEAR (*nem figyel rá*) Rosszul bántam vele.
BOHÓC Azt tudod, hogy a kagyló hogyan csinál magának héjat?
LEAR Nem.
BOHÓC Én se, de azt tudom, hogy a csigának miért van háza.
LEAR Miért?
BOHÓC Hát, hogy behúzhassa a fejét, ne adja oda a lányainak, és a szarvait ne hagyja tok nélkül. 30
LEAR Kítőrlöm magamból a családi érzést. Egy ilyen jó apa!... Kész vannak a lovaim?
BOHÓC A szamarak már készítik őket. Hogy a Göncöl miért csak hét csillagból áll, annak jó oka van.
LEAR Mert nem nyolcból.
BOHÓC Úgy van! Jó bohóc lennél.
LEAR Visszavehetném erővel... – Iszonyatos hálátlanság!
BOHÓC Ha az én bohócom lennél, tata, egy jó verést kapnál, mert idő előtt megöregedtél.
LEAR Hogyhogy? 40
BOHÓC Nem kellett volna megöregedned, amíg meg nem okosodtál.
LEAR Csak meg ne bolonduljak, csak azt ne, ó egek! Nem akarok megörlülni. Maradjak épeszű, ne legyek bolond!

Jön a Lovag

Mi van, készen állnak a lovak?
LOVAG Készen, felség.
LEAR Gyerünk, fiú.

Lear és a Lovag el

BOHÓC (*a közönséghez*) Aki most szűz, s vihog, hogy elmegyek, ha botom ép,⁵⁵ soká már nem nevet. 50

El

II. FELVONÁS, 1. SZÍN

Ugyanakkor. Este.

Gloster gróf kastélya előtt.

Jön Edmund és Curan más-más irányból

EDMUND Jó napot, Curan!⁵⁶
CURAN Önnek is, uram. Most beszéltem az édesapjával, és közöltem vele, hogy Cornwall herceg és Regan hercegnő ma este ideérkeznek a házába.

EDMUND	Az hogy lehet?		hogy neked hinne? Ha én letagadnám	70
CURAN	Én nem tudom. Ugye hallotta a hírt, amit beszélnek? Vagyis inkább suttognak, mert egyelőre csak fülbesúgással terjed.		(le is fogom!), hiába mutatod be a kezem írását ⁶¹ – rád háritom,	
EDMUND	Nem hallottam. Miről van szó?	10	hogy te sugalltad, te szóttad a tervet!	
CURAN	Nem hallott arról, hogy háború készül a két herceg: Cornwall és Albany között?		Olyan hülyének tartod a világot, hogy nem látják: a halálom neked	75
EDMUND	Erről még semmit.		íncsiklandó hasznot jelentene,	
CURAN	Előbb-utóbb meghallja. Isten vele, uram.		mely tette ösztökél!' ⁶²	
<i>Curan el</i>			GLOSTER A kőkemény gazember! letagadná a levelét?... Nem a fiam! –	
EDMUND	(<i>magában</i>) A herceg itt, ma este? Jó! Nagyon jó! Ez pont beletalál a terveimbe.	15	<i>Kintről kürtjel⁶³ hallatszik</i>	
	Apám őt állított, hogy elfogassa a bátyámat. Még egy kényes dolog van; ⁵⁷ aztán előre! Gyorsaság – szerencse!		Halod? A herceg! Nem tudom, miért jön. Lezáratom a várost, el ne szökjön a gazember: ezt megéerti a herceg. A személyleírását körbeküldöm, mindenki tudjon róla; s tégedet, igazi és természetes fiam,	80
<i>Jön Edgar</i>	(<i>Fojtottan kiabál</i>) Bátyám, egy szóra! Edgar, gyere le!	20	megteszek földjeim örökösévé.	85
	Apánk ⁵⁸ itt járkál: kérek, menekülj! Kitudódott, hogy hol rejtőzködöl: most előnyödre van az éjszaka. Nem szóltál semmit Cornwall herceg ellen? Idejön még ma éjjel, nagy sietve, és Regan vele. Semmit nem beszéltél őmellette, Albany herceg ellen? ⁵⁹ Gondolj bele.	25	<i>Jön Cornwall, Regan, kísérek</i>	
EDGAR	Nem szóltam én egy szót se.		CORNWALL (<i>Glosterhez</i>) Üdvözöllek, barátom! Most jövök, és máris furcsa hírt kell hallanom?!	
EDMUND	Hallom apánkat jönni – megbocsáss, most színlag kardot rántok ellened.	30	REGAN Ha igaz, akkor minden büntetés túl enyhe lesz neki! – Hogy van, uram?	
	Ránts te is, mint aki védekezik!		GLOSTER Asszonyom, öreg szívem összetört.	90
	(<i>Hangosan</i>) Add meg magad! Gyerünk apámhoz! Fényt, fényt!		REGAN Apám keresztfia ⁶⁴ tört maga ellen?	
	(<i>Halkan Edgarhoz</i>) Fuss, bátyám, fuss! (<i>Hangosan</i>) Fáklyát ide!		GLOSTER Akinek apám adott nevet: Edgar?!	
	(<i>Halkan Edgarhoz</i>) Ég áldjon!		REGAN Jaj, úrnóm, szégyellem kimondani. Nem tartozott a garázda csapatba, mely apámat kísérte?	95
<i>Edgar el</i>			GLOSTER Nem tudom, asszonyom. Ez szörnyű. Szörnyű.	
	(<i>Magában</i>) Ha vérzek kicsit, jobban elhiszik, hogy bátran küzdöttem. (<i>Megvágja a karját</i>) Részeg vagányok csinálnak ennél többet is. (<i>Hangosan</i>) Apám! – Megállj! – Segítség!	35	EDMUND Igen, úrnóm, közéljük tartozott.	
<i>Jön Gloster, szolgálkával és fáklyákkal</i>			REGAN Hát nem csoda, ha rossz hatások érték. Ők biztatták fel: ölje meg az apját, hogy aztán elverhesse a vagyont.	100
			Ma kaptam nővéremtől híreket, hogy mit művelnek, s legyek óvatos. Ha házamban kívánnának időzni, nem leszek otthon.	
			CORNWALL Én se, jó Regan. –	
			Edmund, hallom, hogy igaz fiaként szolgálsz apádnak.	105
GLOSTER	Edmund! Hol az a gazember?		EDMUND Uram, kötelesség.	
EDMUND	Itt ált a sötétben, kardja kivonva, varázsigéket mormolt, és a Holdat igézte, cinkosának.		GLOSTER (<i>Cornwallhoz</i>) Leleplezte a tervét, és miközben lefogni készült, itt sebet kapott. (<i>Mutatja</i>)	
			CORNWALL Üldözik?	
GLOSTER	Jó, de hol van?	40	GLOSTER Igen, kegyelmes uram.	110
EDMUND	Nézze csak, vérzek.		CORNWALL Ha elfogják, többé nem lesz okod tartani tőle. Tégy, ahogy kívánod, használd hatalmamat. – Te pedig, Edmund, akiben becsület és kötelesség így kimagaslik, állj szolgálatunkba.	115
GLOSTER	Hol az a gazember, Edmund??		Nagy szükség lesz megbízható erőkre, és te ilyen vagy.	
EDMUND	(<i>rossz irányba mutat</i>) Arra futott, apám, mikor hiába...		EDMUND Tudásom szerint szolgálók, uram.	
GLOSTER	(<i>a szolgálkhoz</i>) Futás! Utána!		GLOSTER Fiam nevében is hálás vagyok.	
<i>Szolgák el</i>			CORNWALL Tudod-e, mért jöttünk most ide hozzád?	120
			REGAN Ily rossz időben, a vak éjszakában?	
			Van egy-két fontos dolog, drága Gloster, amiben kikérnének tanácsait.	
			Apám is írt, meg a nővérem is, a vitáikról – jobbnak gondolom, ha nem otthonról küldöm most a választ.	125
			Küldönceik itt várnak. Bölcs barátom, nyugodjon meg a lelke, s lásson el hasznos tanácsokkal ebben az ügyben, mely gyors döntést kíván.	
GLOSTER	Mit „mikor hiába”?		GLOSTER Szolgálatára, úrnóm.	130
EDMUND	...próbált rávenni, hogy magát megöljem, de mondtam, hogy a bosszús istenek villámmal zúzzák szét az apagyilkost; meg azt, hogy mily sok, erős kötelék köti a fiút apjához. Na, szóval, mikor látta, hogy undorral tekintek gonosz tervére, vad indulatában védtelen testemre karddal rohanva felém szúrt, s megvágott a karomon; ám aztán, látva, hogy erőre kaptam, és bátran küzdök az igaz ügyért – vagy megijedt, mert kiáltozni kezdtem? –, hirtelen elfutott.	45		
		50		
		55		
GLOSTER	Fusson, de messze! Mert itt, e földön úgyis megtaláljuk, és akkor – kész! (<i>Mutatja, hogy kivégzik</i>) A herceg őkegyelme, gazdám és jótévőm, ⁶⁰ ma este jön; az ő nevében közhírré teszem, hogy aki elfogja, hálánkra méltó, mert hóhérekre juttatja a gyilkost; ám aki rejtegeti, meghal!	60	<i>Mind el. Kürtjel</i>	
EDMUND	Győzködtem, hogy tervétől álljon el, de makacsul kitarott; haragomban azt mondtam, följelentem. Mire ő: „Te jöttment zabigyerek, azt hiszed, ha bevádolnálak, tán bárki is megbízna benned, vagy becsülne úgy,	65	II. FELVONÁS, 2. SZÍN	
			<i>Ugyanakkor. Éjszaka. Gloster gróf kastélya előtt. Jön Kent gróf (mint Cajus) és Oswald, más-más irányból</i>	
			OSWALD Szép jó reggelt, barátom! Innen vagy, a házból?	
			KENT/CAJUS Mm.	
			OSWALD Hova köthetjük be a lovakat?	

rossz nap után jó hajnalt sose várj!
Gyere, melengető nap, égi lámpa,
világítsd be itt lent a földgolyót, 160
hogyan biztató fényednél végre lássam,
mit ír e levél. Ott van csak csoda,
ahol baj is van!... (*Levelet vesz elő*) Cordelia írta,
megtudta szerencsére, hogy titokban 165
a királyt szolgálom. (*Olvas*) „...előbb-utóbb,
látva innen e szörnyű helyzetet,
pótlom, mi elveszett.”⁷⁵ – Fáradt szemem,
úgyis kialvatlan vagy: hát ne lássad 170
e szegyenletes szállást.
Jó éjt, Szerencse. Forgasd kereked,
és aztán mosolyogj! 171/a

Elalszik, lábával a kalodában. A színen marad

II. FELVONÁS, 3. SZÍN

Reggel.
*Ugyanott.*⁷⁶
Kent gróf (mint Cajus) zavartalanul alszik a kalodában. — Jön Edgar

EDGAR (*nem látja az alvót*) Hallottam, hogy köröznek,
s egy szerencsésen talált faodúban
megmenekültem. Nincs egy kikötő,
nincs hely, hol ne azt lesnék éber őrk:
175 hogy kaphatnának el. Amíg lehet,
életben maradok. Ebből a célból
az emberi lét legalján levő
nyomorult, fél-állati koldusok
alakját öltöm fel. Az arcomat
180 bemocskolom, s egy szál ágycikkötőben,
csomókban lógó hajjal odaállok
a széllél és az égbolttal dacolni.
Példát veszek a menhelyről szökött
bolondokról,⁷⁷ akik üvöltve járnak,
és csupasz, érzéketlen karjukat
tűkkel, szögekkel szurkálják tele,
s e rémisztő külsővel kényszerítik
– hol őrzőgő átkokkal, hol imával –
190 kopott falvak, malmok, tanyák lakóit
adakozásra.⁷⁸ Itt vagyok: Rongyos Tamás –
ez valami! Edgarnak lenni: semmi.

El

II. FELVONÁS, 4. SZÍN

Reggel.
Ugyanott.
Jön Lear, a Bohóc és a Lovag. – Kent gróf (mint Cajus) alszik a kalodában

LEAR Furcsállom, hogy így elmentek hazulról,
s nem küldték vissza a küldöncömet.
LOVAG Előző este még föl se merült,
195 hogy elutaznak.
KENT/CAJUS (*főlébred*) Üdv, nemes gazdám!
LEAR Nocsak, te így szoktál pihenni?!

KENT/CAJUS Nem, uram.
BOHÓC Haha, nézd: fabugyi van rajta! A lovat a fejénél kötik ki, a kutyát,
medvét a nyakánál, majmot a tökénél, embert a lábánál.
Aki sokat ugrál, arra bükkfa-zoknit húznak!
201 (*„Cajus”-hoz*) Van ember, aki oly rosszul itél,
hogyan téged idetett?

KENT/CAJUS Ember, meg asszony:
az ön veje meg a lánya.
LEAR Nem. 205
KENT/CAJUS De.
LEAR Mondom: nem.
KENT/CAJUS Mondom: de.
LEAR Ilyet nem csináltak.
KENT/CAJUS De csináltak. 210
LEAR Jupiterre mondom, nem.
KENT/CAJUS Junóra mondom, de.
LEAR Ezt nem merik;
ilyet soha! Gyilkossággal fölér
a király követét így meggyalázn.
215 Mondd el gyorsan, világosan: mivel
szolgáltál rá? Vagy ők mért bántak így
a küldöncömmel?

KENT/CAJUS Felség, amikor
a házuknál felséged levelét

átnyújtottam, s még ott térdeltem illőn,
rohanva jött egy izzadó futár, 220
és verejték-bűzősen ellihegte
ürnöje, Goneril üdvözlését;
félbeszakítva engem, levelét
átadta; elolvasták; erre föl
kíséretükkel rögtön lóra ültek, 225
nekem meghagyták, hogy jöjjenek utánuk,
s várjam a választ. Zordan méregettek.
Itt újra láttam a másik futárt,
aki miatt olyan kurtán fogadtak:
230 ő az a fickó, aki a minap
felségeddel úgy szemtelenkedett.
Férfi vagyok, az agyam elborult,
és kardot rántottam: ő erre gyáván
232/a ordította és fölverte a házat.
Felséged veje s lánya úgy itélték,
235 hogy ez a szegyen jár a vétkemért.
A tél még nem múlt el, ha ilyen irányban röpülnek a vadlibák.⁷⁹
Ha az apa ágrólszakadt,
oda se néz a gyerek.
240 Ha az apa zsebe dagad,
a gyereke hízeleg.
A Szerencse ócska kurva,
szegényekhez sose bújna.
Mindamellet a lányaid részéről rengeteg *báj* fog érni, egy évig
245 számolhatod, mennyi *bájod* lesz.
Mint szülő nő, úgy fojtogat a görcs!⁸⁰
Hisztéria, kushadj: női betegség,
lenn a helyed! – Most hol van ez a lányom?
KENT/CAJUS A grófnál, uram, odabent.
LEAR (*a Lovaghoz*) Te ne gyere: maradj itt. 250

Lear el

LOVAG Nem volt más bűnöd, mint amit mesélsz?
KENT/CAJUS Semmi. Mért jön a király ilyen kis csapatral?⁸¹
BOHÓC Ha ezért a kérdésért csuknak kalodába, azt megérdemelted
255 volna.
KENT/CAJUS Miért, te bohóc?
BOHÓC Beíratunk iskolába a hangyához, hogy megtanuld: télvíz idején
hiába ügyködsz. Akik az orruk után mennek, látják, hova visz az
út, hacsak nem vakok; húsból húszan kiszagolják, ha valaki már
bűdös.⁸² Ha egy nagy kerék lefelé gurul a lejtőn, ne kapaszkodj
bele, mert kitöri a nyakad, ha alákerülsz. De amelyik fölfelé
megy, azt hagyd, hogy húzzon magával. Ha egy okos embertől
jobb tanácsot kapsz, ezt add vissza nekem; az enyémet csak gaz
emberek kövessék, mert bohóc adja. 266
A lovag, aki hasznót vár,
és szolgál, amíg jól vagy,
ha esni kezd, hát odébbáll,
270 s a zord viharban otthagy.
De én, a Bohóc, maradok –
a gazok fussanak:
bohócok itt a lovagok,
s én vagyok hű lovag.
KENT/CAJUS Ezt hol tanultad, te bohóc?
275 BOHÓC Nem attól, aki a kalodában ül, te bohóc.⁸³

Jön Lear és Gloster

LEAR Nem hajlandók fogadni? Betegek??
Elcsigázottak? Csupa kifogás,
ez lázadás, ez felségárulás!
Menj, hozz egy jobb választ.

GLOSTER Felséges úr,
280 a herceg, tudod, heves jellemű,
és megrögzötten és csökönyösen
kitart a dolgában.
LEAR Mi a dögvészes nyavalya?! „Heves”?
Meg „jellem”? Gloster!! Szólni akarok,
285 most, Cornwall hercegével s a nejével!
GLOSTER Felség, erről már informáltam őket.
LEAR „Informáltad”?! Érted, hogy mit beszéltek?
GLOSTER Igen, felség. 290
LEAR A király szólni kíván hercegével,
az apa lányával – parancsolom,
291/a sőt elvárom hű szolgálatukat!
Te „informáltad” őket? A pokolba!
„Heves” a herceg? Nos, Lear üzeni—
De nem, még ne, talán tényleg beteg:
295 a kór nem hagyja, hogy mindazt tegyünk,
mi egészségesnek kötelező.
Nem vagyunk magunk, amikor a test
kínját az észre átviszi. Belátom,

	a veszélyt. Ha az én házamba jön, csak huszonötöt hozzon; nem tudok többnek szobát, ellátást nyújtani. Odadtam mindent—	
LEAR	Már ideje volt.	
REGAN	—a gondviselőimmé tettelek,	440
LEAR	de kikötöttem, hogy száz katonám kíséren engem. Most csak huszonötöl jöhetnek hozzád? Ezt mondtad, Regan? És mondom újra, jó apám: ne többel.	
REGAN	A rossz ember kezd szépnek látszani a rosszabb mellett; már-már becsülendő, ha rosszabb is akad. (<i>Gonerilhez</i>) Jövök veled: ötven, az kétszer annyi, mint Regannál, úgyhogy duplán szeretsz.	445
LEAR	Hallgasson meg: kell az a huszonöt? Vagy tíz? Vagy öt? Egy olyan házban, ahol kétszer annyi lesi az óhaját?	450
GONERIL	Minek kell egy is?	
REGAN	Ne érveljetez azzal, hogy mi „kell”!	
LEAR	A koldusnak is van egy-két kacatja, ami nem kell, de mégis az övé! Ha annyit adsz csak, ami „kell”, az embert állattá olcsósítod! Hercegnő vagy: pompás ruhád van – <i>szükség</i> erre sincs: a ruha arra kell, hogy melegítsen, és ez nem melegít!... De ami kell – egek! adjatok, ami kell: türelmet! – itt állok, ó, egek, vénen, szegényen, egyformán sújt a bánat és a vénség. Ha ti hajtjátok lányaim szívére az apjuk ellen, hát ne tegyetek oly bolonddát, hogy túrjem jámborul: adjatok nemes haragot belém, hogy nők fegyvere: könny ne szántsza végig e férfarcot! (<i>Lányaihoz</i>) Undok némberek, oly bosszút állok mindkettőtökön, hogy a világ majd— én olyat csinálók— hogy mit, még nem tudom, de belerokkan a földkerekség! Sírnai nem fogok, hiába várjátok. Volna miért;	454/a 455 460 465 465/a 470
	<i>Távolról vihar, mennydörgés hallatszik</i>	
	de előbb török százezer szilánkra a szívem, mint hogy itt elkezdének sírni! – Bohócom! Megbolondulok!	475
	<i>Lear, Gloster, Kent (mint Cajus), Bohóc, Lovag el</i>	
CORNWALL	Menjünk be, vihar közeledik.	
REGAN	Ez a kastély kicsi: az öregot s a csapatát nem lehet elhelyezni.	
GONERIL	Ó a hibás: felizgatta magát, most majd megízleli, milyen bolond volt.	480
REGAN	Ót, magában, szívesen fogadom, de kíséreit nem.	
GONERIL	Ezt mondom én is. Hova lett Gloster gróf?	
CORNWALL	Kiment az öreg után – már jön is.	
	<i>Jön Gloster</i>	
GLOSTER	A király tombol dühében.	485
CORNWALL	S hova megy?	
GLOSTER	Lovat kért, de a célját nem tudom.	
CORNWALL	Legjobb, ha hagyjuk – menjen, ha akar.	
GONERIL	(<i>Glosterhez</i>) Gróf úr, ne tartóztassa semmiképp.	
GLOSTER	De hát mindjárt sötét lesz, és a szél vadul dühöng! Mérföldekre körül nincs egy bokor.	490
REGAN	Uram, a makacs ember a saját hibáit fogadja föl tanítónak. Zárjuk be a kaput. A csapata szilaj, mindenre képes, hergelik is, ő meg hagyja magát; úgyhogy részünkről bölcs a félelem.	495
CORNWALL	Zárja be a kaput, gróf úr. Hideg van, Regan jól mondja: húzódjunk a házba.	
	<i>Mind el</i>	

III. FELVONÁS, 1. SZÍN

	<i>Éjjel, nem sokkal később. A vihar dühöng. A nyílt mezőn. Jön Kent gróf (mint Cajus) és a Lovag, más-más irányból</i>	
KENT/CAJUS	Ki jár erre, a rossz időn kívül?	
LOVAG	Aki úgy háborog, mint az idő.	
KENT/CAJUS	Én téged ismerlek! Hol a király?	
LOVAG	Birokra kelt a bosszús elemekkel: a szélek ordít, hogy fújja a földet a tengerbe, vagy a vizet dagassza, s mindent áraszon el. Fehér haját úgy szaggatja, hogy a szél vak haraggal belekapdos és semmivé zilálja; egy szál magában, dacosan kihívja a mindenhonnan csapkodó esőt – ilyen éjjel, mikor az anyamedve csöndben lapul, a farkas, az oroszlán csak azt nézi: hogy’ tartsa szárazon a bundáját – ő sapkátlan rohangál, s „végjáték!”, azt kiáltja.	5 10 12/a
KENT/CAJUS	De ki van vele?	15
LOVAG	Csak a bohóc, aki azon igyekszik, hogy viccekkel fölébe kerekedjen a szívfájdalmának.	16/a
KENT/CAJUS	(<i>saját Kent-hangján</i>) Tudom, ki vagy, és ennek alapján rád bízhatok egy bizalmas teendőre. Szakadás van – bár ezt még ügyesen leplezgetik mindketten – Cornwall s Albany között. Nekik (s kinek nem, akit csillaga magasra visz?) van szolgálk között néhány hamis, akik a franciáknak kémkednek államunkról. Észrevették, talán a két herceg vitáiból, vagy abból, hogy rövid pórásra fogták az öreg királyt, vagy valami mélyebb dologból, ⁸⁷ s mindez tán csak kirkakat... ⁸⁸	20 25 30
	No, mindegy is: ha bízol, s építessz rám annyira, hogy Doverbe sietsz, ott valaki hálás lesz, ha te őszintén beszámolsz a királlyal szembeni tébolyító és ocsmány bánásmódról. Én magas rangú főnemes vagyok, és megbízható hírek birtokában bízlak meg ezzel a dologgal.	35
LOVAG	De mondj még többet erről!	
KENT/CAJUS	Nem lehet. Hogy bizonyítsam: sokkal több vagyok, mint külső burkom, nyisd ki ezt a zacskót, s vedd el, mi benne van.	40
	<i>Erszényt tart elébe, melyből a Lovag egy gyűrűt vesz ki⁸⁹</i>	
	Ha megtalálod Cordeliát, mutasd meg ezt a gyűrűt, s ő megmondja majd: ki is ez a fickó, akit most nem ismeresz. – Szörnyű idő! Hol lehet a király?	45
LOVAG	(<i>kezet nyújt</i>) Fogjunk kezet. Nincs más mondandó!	
KENT/CAJUS	Pár szó még, de fontos: induljunk megkeresni a királyt, te erre próbálkozzál, én meg arra; hahózzon, aki előbb rátalál.	50
	<i>Más-más irányban mindketten el</i>	
	III. FELVONÁS, 2. SZÍN	
	<i>Ugyanakkor. A nyílt mező más helyén. Jön Lear és a Bohóc</i>	
LEAR	Fújjatok, ti szelek, püffedt pofával! Szakadj, felhő; dagadj föl, hurrikán, hogy eláraszd a templomtornyot is! Ti kénes, gondolatnyi-gyors tüzek, ⁹⁰ a tölgyhasító mennykő jelei, perzseljétek szénre fehér hajam!	5

	S te, rengető mennydörgés, verd laposra a világ duzzadó gömbölyűségét!	7/a			
BOHÓC	Zúzd szét az öntőformát és a csírárt, melyből az önző ember létrejön!	9			
	Jaj, tata, inkább kenjenek szenteltvízzel egy száraz házban, mint esővízzel idekint! Édes tata, befelé, és kérjed a lányaid áldását!				85
LEAR	Egy ilyen éjszaka nem kímél se bölcsét, se bolondot. Korogj, égi gyomor! Okádj vizet!	15			
	Eső, szél, villám nem a lányaim: nem szidlak titeket, ti elemek, a zordságotokért. Nektek nem adtam királyságot, nem én neveltelek, ti nem tartoztok nekem semmivel: hát tessék, kínozzatok kedvetekre!	18/a			
	A rabotok vagytok: szegény, beteg, lenézett vénember. Mégis kimondom: ti szolgák vagytok csupán, eszközök, akik két pusztító lányommal együtt az égben gyűjtött sereggel rohantok öreg és ősz fejemre. Ez gyalázat!	20			
BOHÓC	Akinek van fedél a feje fölött, az leveheti a fejfedőjét.	21/a	El		
	Ha házba dugod fütykösöd, mielőtt volna házad, a pénz messzire üldözöd, s csak tetű lakik nálad.	26			
	Ha valaki szíve helyett a lábujjára hallgat, fájlalhat majd egy tyúkszemet, és nyugton sose alhat. ⁹¹	30			
LEAR	És nem volt még szép nő, aki ne grimaszolt volna a tükör előtt. ⁹²	36			
	(nem figyel rá) Nem; én leszek maga a türelem, egy szót se szólok.				
<i>Jön Kent gróf (mint Cajus)</i>					
KENT/CAJUS	Kik vagytok?				
BOHÓC	Egy felség és egy fütyülő – vagyis egy bölcs és egy bohóc.	41			
KENT/CAJUS	(Learhez) Itt van, uram? Aki az éjszakát kedveli, most remeg: az ég dühe az éji állatot is megijeszti, s vackára hajtja. Felnőtt korom óta ilyen tűzcsíkokat, bénító dörgést, ilyen bömbölő szelet és esőt nem éltem át. Nem embernek való e megpróbáltatás.	45			
LEAR	Az istenek, akik fönt ezt a rémes zajt csinálják, most látják: kik az ellenségeik. Reszkess, bitang, ki titkos bűnt takargatsz: lesújt a jog! Bujkálj, véreskezű, fuss, hitszegő, s te, erényt mímelő, ki vérfertőzve élsz! Hullj darabokra, te galád, aki fondorkodva törtél a mások életére! Ó, ti bűnök, tépjétek föl rejtékajtóitok, és kérjeteq kegyelmet odafönt zord bírítóktól! – Énellemem többet vétettek, mint vétettem én.	50	Gloster el		
KENT/CAJUS	Uram, hajadonfótt?! Van a közelben egy kunyhó, kicsit megvéd a vihártól. Pihenjen ott, míg én a grófi háznál ⁹³ – mely keményebb, mint falában a kő, mert mikor felségedet ott kerestem, be se engedtek – keresztülvizsem, hogy fogadják.	55	EDMUND	Ezt a megtiltott jótékonykodást a hercegnek azonnal megjelentem, s a levelet is. Ő majd megjutalmaz: amit apám veszít, megkapom én – az ifjú győz, ahol bukik a vén!	20
LEAR	Szétbomlik az agyam. (A Bohóchoz) Gyere, fiam. Hogy vagy, fiam? Te fázol? Én is. („Cajus”-hoz) Barátom, hol van az a szalma? A szükség nagy művész, mert a silányt is értékessé teszi. Irány a kunyhó! (A Bohóchoz) Szegény bolond bohóc, van a szivemben még sajnálat irántad.	58/a	El		
BOHÓC	(énekel) És hogyha néked rövid az agyad, Na nézd csak, már megint hogy zuhog – érjed be azzal, mit a Szerencse ad, Ez már elállni sose fog. ⁹⁴	60			
LEAR	Úgy van, fiam. („Cajus”-hoz) A kunyhóhoz, vezess!	65			
<i>Lear és Kent/Cajus el</i>					
BOHÓC	Ma éjjel még egy felhevült kurtizánt is le tudnék hűteni. Mondok egy próféciát búcsúzóul: ⁹⁵	70			
	Ha majd a pap ezt mond és azt csinál, ha a sörfőző vizes sört kínál, ha a gazdag bódul a cicomától, s nem az eretnek: a nőcsábász lángol; ⁹⁶	75			
	Ha majd a bíró mindig jól ítél, ha lesz majd elég pénz mindenkinél, ha majd nem szól a szánonk rágalom, nincs zsebtolvaj, hol nagy a forgalom; ha tiszták lesznek a bankügyletek, kurvák, stricik templomra gyűjtenek;				90
	Akkor hazánk, Albion összeomlik, úgy bizony. És lesz idő, csodálatos, hogy lábon jár a gyalogos. Ezt a próféciát majd Merlin mondja, mert ő jóval énutánam fog élni. ⁹⁷				96
III. FELVONÁS, 3. SZÍN					
<i>Ugyanakkor. Szoba Gloster gróf kastélyában. Jön Gloster és Edmund, lámpákkal</i>					
GLOSTER	Nincs ez jól, Edmund, nem tetszik nekem ez az eljárás, ez természet ellen való. Amikor engedélyüket kértem, hogy segítsek rajta, kivették kezemből a saját házam irányítását, és megparancsolták, hogy ha nem akarok örökre kegyvesztett lenni, akkor ne is beszéljek róla, ne járjak közben érte, és semmilyen módon ne támogassam.				6
EDMUND	Ez vademberség, természetellenes.				
GLOSTER	Vigyázz, jobb, ha nem szólsz. Szakadás van a két herceg között, és még egy nagyobb baj is van: ma este kaptam levelet – beszélni se merek róla –, elzártam a levelet a szobámban. Az a sok sérelem, ami a királyt éri, nem marad megbosszulatlan. Egy bizonyos hadsereg már partra is szállt; nekünk a király pártján kell lennünk. Megkeresem, hol van, és titokban enyhíték a helyzetén. Addig menj, és tartsd szóval a herceget, ne tűnjön föl neki, hogy segíteni mentem. Ha utánam érdeklődik, rosszul vagyok és lefe-küdtem. Ha ezért meg kell halnom – mert nem kevesebbet helyeztek kilátásba –, akkor is segítenem kell öreg gazdámon, a királyon. Nagyon furcsa dolgok jönnek még, Edmund; kérlek, légy óvatos.				
III. FELVONÁS, 4. SZÍN					
<i>Valamivel később. A mezőn, egy kunyhó előtt. Jön Lear, Kent (mint Cajus), Bohóc</i>					
KENT/CAJUS	Ez az a hely, felség, menjen be, kérem; az éjszaka zsarnoki tombolása nem embernek való.				
<i>A vihar folytatódik</i>					
LEAR	Hagyj engem békén.				
KENT/CAJUS	Jó uram, menjen be!				
LEAR	Gyötrőd a szívem?				
KENT/CAJUS	Inkább a magamét... Menjen be, kérem.				5
LEAR	Neked rossz, hogy a dühöngő vihar a bőrünkig hatol – neked igen, de aki nagyobb bajjal küszködik, az meg se érzi. A medve elől kitérsz; de ha a tenger zúg mögötted, azzal nem bírsz, hát inkább szembefordulsz a medvével. ⁹⁸ Mikor az elme nyugodt, a test kényes; ez a vihar minden fájdalmat kiszorít belőlem,				10
					II/a

csak egy lüktet: hálátlan lányaim.
 Beleharapna ez a szája a kézbe, 15
 mely ételt tesz bele? De bosszút állok.
 Nem sírok többet. Ilyen éjszakán
 engem kicsukni? Zuhogjon, kibírom.
 Ilyen időben! Regan! Goneril!
 Idős apátok, aki jó szívével 20
 kedvesen odaadta mindenét— 20/a
 Jaj, ez az örületbe visz, ne kelljen
 gondolnom erre!

KENT/CAJUS Menjen be, uram!
 LEAR Menjél be te, ha ott kényelmesebb.
 A vihar jobb nekem: nem tépelődöm
 fájdalmas dolgokon. – No jó, jövök: 25
 (A Bohóchoz) Menj te, fiú. Födél nélkül, szegények—
 Menj csak. Imádkozom, aztán elalszom.

Bohóc el a kunyhóba

(Letérdel) Ti ruhátlan szegények, mindenütt,
 kik túrítok e kegyetlen vihart,
 födél nélkül, kiéhezett tagokkal, 30
 lyukas rongyokban kibírjátok-e
 az ilyen évszakot? Jaj, nem törődtem
 ilyesmivel. Gyógyulj, pompában élő!
 Tedd ki magad a szegények bajának,
 hogy aztán nekik add fölösleged, 35
 ha már az ég nem adta.

Jön a Bohóc a kunyhóból. – Edgar (mint Rongyos Tamás) hangja hallatszik

EDGAR/TAMÁS (a kunyhóból kiabál, Tamás hangján) Derékiq ér! Derékiq ér!⁹⁹
 Szegény Rongyos Tamás!

BOHÓC (Learhez) Ne gyere be, tata, kísértet van. Segítség, segítség! 40
 KENT/CAJUS Fogd meg a kezem. Ki van ott bent?
 BOHÓC Kísértet, egy kísértet. Azt mondja, Rongyos Tamásnak hívják.
 KENT/CAJUS (beszól a kunyhóba) Mi vagy te, aki ott morogsz a szalmán?
 Gyere elő.

Jön Edgar (mint Rongyos Tamás)

EDGAR/TAMÁS Menjeteq innen! Nyomomban van az ördög. Tüskés galago-
 nyák közt átfúj a hideg szél. Ffúúh! Bújjatok a hideg ágyatokba,
 ott melegeqjeteq.

LEAR Te is mindent odaadtál a két lányodnak? És ide jutottál? 49
 EDGAR/TAMÁS Ki ad valamit Rongyos Tamásnak? Akit az ördög áthajtott
 tűzön és lángon, gázlón és örvényen, lápon és mocsáron; akinek
 kést rakott a párnája alá és kötelet a székébe; patkánymérget a le-
 vese mellé¹⁰⁰ és gógösséget a szívébe, hogy pejlovon ügessen át
 ujjnyi széles hidakon, és kergesse a saját árnyékát mint árulót?
 Áldassék az öt érzedek. (Kántálva) Fázom! Adjatok! (Vacogva)
 Dududidudu! Ne sújtson se forgószél, se rossz csillag, se be-
 tegség! Adjatok, adjatok szegény Tamásnak, akit kínoq az ördög!
 Most megvan a nyomorult, itt is, meg itt is, meg itt is!¹⁰¹ 61

A vihar dühöng

LEAR A lányai csinálták ezt veled?
 („Tamás”-hoz) Nem maradt semmi? Mindent odaadtál?
 BOHÓC Azért egy lepedője maradt, különben röstellnéq ránézni.
 LEAR („Tamás”-hoz) A levegőből minden kór, ami
 bűnökre hull, szálljon a lányaidra!

KENT/CAJUS Nincsenek lányai, uram.
 LEAR Nem a fenét! Csak gonosz lányai
 okozhatták, hogy ilyen mélyre süllyedt.
 Ez a divat: a kidobott apák 70
 a saját húsukat így nem kimélik?¹⁰²
 Jogos a büntetés, hisz (Magára mutat) ez a hús,
 ez nemzette a varjú-lányokat.

EDGAR/TAMÁS Csip-csip csóka, vak varjúcska,
 botot rakott a köcsögbe. 75
 Hess!

BOHÓC Ebben az éjszakai hidegben mindnyájqan meqbolondulunk.
 EDGAR/TAMÁS Vigyázz az ördöggel! Tiszteld szüleidet, csak igazat szólj, ne
 esküdozz, ne csinálq a más hitesszonyával, ne vágyálq tiszta
 szívedből divatos ruhákra. (Kántálva) Fázom! Adjatok! 81

LEAR Te mi voltál?
 EDGAR/TAMÁS Szolgáltam én, büszke szívével és ésszel, bodorítottam a haja-
 mat, nók kesztyűjét dugtam a kalapomba, a hölgyem minden
 vágját teljesítettem, még éjszaka is végeztük sötét munkánkat.
 Minden mondatom valami fogadkozáss volt, és mindegyiket meg-
 szegtem, az égre kacagva. Álomban képes dolgokat csináltam,
 és miután fölébredtem, tényleg megcsináltam. A bort nagyon
 szerettem, a szerencsejátékot imádtam, nőköl meg nagyobb
 háremem volt, mint a török szultánnak. Hamis szívű voltam,

könnyű szavú és véres kezű. Lusta disznó, ravasz róka, mohó
 farkas, dühödtt kutya, vérszomjas oroszlán. A bőrcipők finom
 nyikorgása, a selymek suhogása soha ne árulja el a szívedet a
 nőknek. Ne tedd a lábad a kuplerájba, a kezedet a szoknya alá,
 a tolladat az adóslévre, és tagadd meg az ördögöt. Mindig fúj
 a szél a galagonyák közt, zzzz, úúúú, tulipiros rózsám. (Mintha
 lovon ülne) Hóó, állj meg, Delfin! Vigyázat az útból! Hadd üges-
 sen! 98

Vihar hallatszik

LEAR Neked jobb volna a sírban, mint itt, csupasz testtel állni a tom-
 boló ég alatt. Ennyi volna csak az ember? Nézzétek meg jól. Te
 nem veszed el a hernyótól a selymet, a marhától a bőrt, a birkától
 a gyapjút, a pézsmától az illatszert. Ugye? Mi hárman már meg
 vagyunk rontva: te vagy az igazi. Kőrités nélkül az ember csak ez
 a szegény, póre, kétlábú állat, amilyen te vagy. (Saját ruháit kezdi
 leszaggatni) Ledoblak titeket, kölcsönzött takarók! Gyerünk, ki-
 gomboln! 107

Kent/Cajus és a Bohóc lefogiák, nehogy meztelenre vetközzön

BOHÓC Kérlek szépen, tata, elég legyen! Rossz időben nem megyünk
 úszni. (Elnéz a távolba) Egy kicsi láng a pusztaságban olyan
 volna, mint egy vén szatír szíve: kicsi a szikrája, s az összes többi
 testrésze hideg. Nézd, itt járkál egy láng. III

Jön Gloster, kezében fáklával bizonytalanul közeledik a sötétben

EDGAR/TAMÁS Ez a Fibirgibit nevű ördög: sötétedéskor jön, és az első kakas-
 nyóiq járkál, hályogot rak a szemedre, kancsalságot csinál, meg
 szőliszáját. Az érett búzára penészt hoz, és bántja a föld szegé-
 nyeit. 116

Fönn a dombon lidérc volt,
 és kilenc volt a kölyke;
 arra jött a Szent Vitold,
 és tisztára söpörte. 120
 Távozz, lidérc, távozz!¹⁰³

KENT/CAJUS (Learhez) Hogy van, felség?
 LEAR (meqlátja Glostert) Ki ez?
 KENT/CAJUS Ki van ott? Mit akar?
 GLOSTER Maguk kicsodák? A nevük? 124

EDGAR/TAMÁS (hadar, nehogy az apja ráismerjen) Rongyos Tamás, aki meg-
 eszi az úszkáló békát, a varangyot, az ebihalat, a fúrge gyíkot és a
 tarajos götét; aki, ha rajta van az őrjöngés, mikor dühöng benne
 az ördög, tehéntrágyát eszik salátának, majszóiq öreg patkányt,
 árokparti döglött kutyát; leissza a poshadt vízről a zöld takarót;
 akit korbáccsal vernek egyik faluból a másikba, akit kalodába
 meg pincébe meg börtönbe zárnak – aki valaha évi három rend
 ruhát kapott, meg hat új inget,
 Lovat, fegyvert eleget –
 szegény Tamás nem evett
 hét éve, csak egeret.

Vigyázzanak, itt a kísérom. Szmulcsika!¹⁰⁴ Csönd, te kis sátán! 137

GLOSTER (nem ismeri föl a fiát. Learhez) Hát felségednek nincs jobb társasága?
 EDGAR/TAMÁS Miért? A sötétség fejedelme igazi nemes! A neve Módoq, illetve
 Mahu.¹⁰⁵

GLOSTER A saját vérüinq, felség, úgy leziüllött,
 hogy nemzöjqét utálja.¹⁰⁶

EDGAR/TAMÁS (kántálva) Fázom! Adjatok!

GLOSTER (Learhez) Gyere velem, uram. A becsület
 nem engedi, hogy pontosan betartsam
 a lányaid minden kemény parancsát. 145
 Bár előírták, hogy zárjak be mindent,
 s hagyjalak kint a zsarnok éjszakában,
 kilopóztam, hogy fölkutassalak,
 és biztos, meleg helyre vigyelek.¹⁰⁷

LEAR Még hadd beszéljek ezzel a tudóssal.¹⁰⁸
 („Tamás”-hoz) Mi okozza a mennydörgést?
 Uram, 150

KENT/CAJUS fogadjon szót, menjen a házba.
 LEAR Beszélgetek ezzel a bölcs göröggel.
 Mi a szakterülete?

EDGAR/TAMÁS Az ördögüzés meg a féregirtás. 155
 LEAR Hadd kérdezzek négy szemközt valamit.

Lear és Edgar/Tamás félrevonulva beszélgetnek

KENT/CAJUS (Glosterhez) Nógassa, gróf úr, hogy menjen magával.
 Kezd zavart lenni.

GLOSTER Hát az nem csoda.

Folytatódik a vihar

A lányai a halálát akarják.¹⁰⁹

A drága Kent, ő megmondta előre – száműzték is. Azt mondd, a király kezd megőrülni? Hát, tudod, barátom, én is megőrülök. Volt egy fiam, de kitagadtam: életemre tört, pár napja csak. Szerettem őt, barátom, igaz szívemből. És tudd meg: a bánat megőrjített. – Micsoda éjszaka! (Learhez) Felség, legyen szíves.¹¹⁰

LEAR Ezer bocsánat!
(„Tamás”-hoz) Jeles tudós, kérem a társaságát.

EDGAR/TAMÁS (kántálva) Fázom! Adjatok!

GLOSTER Menj a konyhába, ember, ott meleg van!

LEAR (indulna a konyhába) Menjünk be mind.

KENT/CAJUS (másfelé terelnie) Erre, uram.

LEAR („Tamás”-ra) Vele!

A tudóssal akarok maradni!
(Glosterhez) Engedje, gróf úr, hadd hozza magával.

GLOSTER Hozzad te.

KENT/CAJUS („Tamás”-hoz) Jöhetsz, fickó, velünk.

LEAR Gyere, athéni filozófusom.

GLOSTER Egy szót se most már, csöndesen!

EDGAR/TAMÁS Roland vitéz a zord toronyán!¹¹¹
megállt, s a bástyafokra nézett:
„Piha! Itt emberszagot érzek!”

Mind el

III. FELVONÁS, 5. SZÍN

Ugyanakkor.

Szoba Gloster gróf kastélyában.

Jön Cornwall és Edmund

CORNWALL Megtorlom rajta, addig nem megyek el a házából.

EDMUND Féltve gondolok arra, kegyelmes uram, mit fognak rám mondani, hogy az alattvalói hűséget elébe helyeztem a fiúi szeretetnek.

CORNWALL Most már látom, hogy a bátyád nem kizárólag gonoszszágból tervezte, hogy megöli, hanem azért is, mert az apátokban meglévő kárhozatos hiba erre sarkallta őt.

EDMUND Milyen rosszmájú hozzám a szerencse, hogy röstellnem kell tisztességes viselkedésemem!¹¹² Itt a levél, amiről apám beszélt (Átadja), ez megerősíti, hogy kémtévékenységet folytat a franciák javára. Ó, egek! Bárcsak ne létezne ilyen árulás, vagy ne én lennék a leleplezője!

CORNWALL Gyere velem a hercegnéhez.

EDMUND Ha a levél tartalma igaz, akkor kegyelmednek komoly ügygel kell szembenéznie.

CORNWALL Akár igaz, akár nem, tebelőled ez Gloster gróftól csinált.¹¹³ Kutasd ki, hol van az apád, hogy gond nélkül lefoghassuk.

EDMUND (félre) Ha úgy találom rá, amikor épp a királyt ápolja, az még gyanúsabbá fogja tenni. (Cornwallhoz) Kitartóan követem az alattvalói hűség útját, bármennyire fáj is, hogy ellentétbe kerülök vérségi kötelékemmel.

CORNWALL Én megbízom benned, te pedig szerető apára fogsz találni bennem.

Mindketten el

III. FELVONÁS, 6. SZÍN

Valamivel később.

Melléképület fűtött szobája Gloster gróf kastélya mellett.

Jön Kent (mint Cajus) és Gloster

GLOSTER Mégiscsak jobb itt, mint a szabadban. Fogadjátok el. Igyekszem a lehetőség szerint kényelmessé tenni, hozok ezt-azt. Mindjárt visszajövök.

KENT/CAJUS A szellemi ereje teljesen elhagyta, nem bírja már a gyöttrődést. – Az istenek hálálják meg a jószágát, uram!

Gloster el. – Jön Lear, Edgar (mint Rongyos Tamás) és a Bohóc

EDGAR/TAMÁS Hív engem a Fraterettó, azt mondja: Néró horgászik a Sötétség Tavában.¹¹⁴ (A Bohóchoz) Imádkozzál, ártatlan, és őrizkedj az ördögtől.

BOHÓC Kérlek, tata, mondd meg nekem: a bolond az nemesember vagy közrendű?

LEAR Az király! Az király!

BOHÓC Nem. Közrendű, aki nemest csinált a fiából; mert csak a bolond emeli a fiát magasabbra, mint ő maga.

LEAR Jönne ezer, vörösen izzó nyárssal, sziszegve rájuk rontana—

EDGAR/TAMÁS Az ördög harapja a fenekemet.¹¹⁵

BOHÓC Hibbant, aki megbízik a farkas szelidségében, a ló egészségében,¹¹⁶ a fiúk szerelmében s a kurvák esküjében.

LEAR A bíróság elé citálom őket. 20
(„Tamás”-hoz) Foglaljon itt helyet, bíró uram.
(A Bohóchoz) Tudós uram, ide. – Nos, rókalányok—

EDGAR/TAMÁS (egy képzelt ördögre mutat) Nézzétek, ott áll, engem néz mérőn! –Hölgyem, nyilvános tárgyalást akarsz?

BOHÓC Jöjj hozzám, Böske, jöjj át a folyón!
A csónakja ereszt,
De nem vallja be ezt.
S így nem jöhet át a folyón.¹¹⁷

EDGAR/TAMÁS Az ördög szegény Tamást fülemüle-hangon kísérti.¹¹⁸ A Hopszatánc-ördög Tamás hasában kiabál, mert két sós heringet szeretne. Ne brekegj, fekete angyal, mert most nem kapsz enni.¹¹⁹

KENT/CAJUS (Learhez) Jól van, felség? Olyan rémülten áll itt.
Kérem, pihenjen le, itt van a párna.

LEAR Előbb a tárgyalást! A tanukat!
(„Tamás”-hoz) Te taláros bíró, foglalj helyet.
(A Bohóchoz) S te, kollégája, rangos jogtudós, ülj melléje. („Cajus”-hoz) Maga az egyik esküdt: üljön ide.

EDGAR/TAMÁS Járjunk el igazságosan. 40
A szőlő talán, te csalfa pásztor!¹²⁰
A búzába ment a nyáj!
Hát fújd meg furulyádat párszor,
s a nyáj hazatalál!

LEAR Cirmikém, ni, a szürke macska!¹²¹ 45
Az első vádlott Goneril. Esküvel vallom a tisztelt bíróság előtt, hogy ez a nő belerúgott apjába, a szegény királyba.

BOHÓC Jöjjön közelebb, asszonyom. A neve Goneril?

LEAR Nem tagadhatja. 50

BOHÓC Elnézést, nem láttam, hogy ül itt valaki.

LEAR És itt a másik: torz ábrázata mutatja, miből van a szíve. Fogják meg!
Katonák! Örök! Összejátsszanak!
Hamis bíró, mért engedted, hogy szökjön?

EDGAR/TAMÁS Áldassék az öt érzéked.

KENT/CAJUS (Learhez) Jaj nekem, uram: hol van a türelme, amelyre mindig olyan büszke volt?

EDGAR/TAMÁS (félre, saját hangján) Annyira vele érzek, hogy a könnyem a végén még leleplez.

LEAR Még a kiskutyák is, 60
a Csöpi, Masni, Pamacs, megugatnak!

EDGAR/TAMÁS A Tamás majd elhajítja. Hess, dögök!
Lehetsz fehér, fekete,
lehetsz bárki ölebe,
agár, véreb, kotorék,
fajtisza vagy keverék,
uszkár, pincsi, spániel,
a Tamástól félni kell:
ha egy nagyot röhögök,
eliszkolnak a dögök. 70

Du-di-di-di, na ugye!... – (Visszatér hibbant szerepébe, mint aki nem érti, hol van) Gyertek a búcsúba, vásárba, piacra!¹²² Szegény Tamás, kiürült a kulacsod!¹²³

LEAR Tessék, boncolják föl Regant: nézzék meg, mi nőtt a szíve köré. Van valami természetes oka, hogy egy szív így meg tud keményedni? („Tamás”-hoz) Téged, uram, fölveszlek a százfős csapatomba, csak az öltözeted nem valami szép. Te biztos azt mondd, hogy ez perzsa viselet, de akkor is cseréld le. 78

KENT/CAJUS Felség, kérem, feküdjön le s pihenjen.

LEAR Ne zajongjatok, ne zajongjatok, húzzátok be a függönyt. Jól van, jól van. Majd reggel vacsorázunk. Jól van, jól van. (Elalszik)

BOHÓC Én meg majd éjjel napozok.¹²⁴

Jön Gloster

GLOSTER („Cajus”-hoz) Jóember, hol van urunk, a király?

KENT/CAJUS Itt van, de ne zavarja: nincs magánál.

GLOSTER Jóember, vedd föl, kérlek, a karodba. 85
Megtudtam, hogy az életére törnek.
Egy hordágy van itt kint: fektesd bele és vidd el Doverbe, ahol biztos helyet és ápolást talál. Fogd, vidd, barátom, ha félórát késel, kockán forog az élete, s vele mindenkié, aki őt védené. Vedd föl! Vedd föl, kövess; majd megmutatom, hol találsz útravalót.

KENT/CAJUS Elfáradt; elaludt.
(Az alvó Learhez) Balszam lett volna ez a pihenés elkinzott elmédnek; hogy fogsz enélkül fölépülni?... (A Bohóchoz) Segíts, vigyük a gazdád, te se maradhatsz itt.

GLOSTER Erre, gyerünk!

Kent/Cajus és a Bohóc kiviszik Leart. Mind el, csak Edgar/Tamás marad

EDGAR/TAMÁS *(saját edgari hangján)* Ha látjuk szenvedni a nagyokat, saját bajunk kevésbé fojtogat. 100
Ki egyedül szenved, szenved nagyon: távol lesz tőle szín és vigalom.
Am lelkünk sok-sok gyötrelmet kiáll, ha fájdalmában társakat talál.
Mily könnyű lett most az én szenvedésem, 105
hogyan ez dűl a király szívében: nekem apám, neki a lányai!...
Tamás! Alarcodat lerántani majd akkor kell, ha tiszta napra ébredsz, belátják: tévedtek, s te visszatérhetsz. – 110
Bárhogy is lesz ma éjjel, a királyt ne érje baj! *(Visszavedlik Tamássá)* Tűnés innen!

El

III. FELVONÁS, 7. SZÍN

Valamivel később.

Terem Gloster gróf kastélyában.

Jön Cornwall, Regan, Goneril, Edmund, szolgák

CORNWALL *(Gonerilhez)* Indulj azonnal a férjedhez, és mutasd meg neki ezt a levelet. *(Atadja)*¹²⁵ A francia hadsereg partra szállt. *(A szolgákhoz)* Keressék meg az áruló Glostert!

Szolgák el

REGAN Akasszák föl, de rögtön!
GONERIL Szúrják ki a szemét! 5
CORNWALL Bizzátok őt a haragomra. – Edmund, kísérel el nővérünket. A bosszút, melyet áruló apádon kitölteni kényszerítünk, nem volna helyes végignézned. Mondd meg a hercegnek, ha odaértek, hogy sürgősen készüljön háborúra; mi is így kell hogy tegyünk. Futáraink gyorsak lesznek közöttünk, s mindenről értesítenek. *(Gonerilhez)* Jó utat, sógornóm; *(Edmundhoz)* jó utat, ifjú Gloster grófom! 12

Jön Oswald

OSWALD Mi van, hol a király?
Az idős Gloster gróf úr elvitette. A király harmincöt-hat katonája rég kereste, s várták a kapunál. Ők, meg a gróf úr egy-két embere Dover felé viszik, ahol szerintük baráti sereg várja őket. 15
CORNWALL Nyergeltess az úrnőd számára. 20

Oswald el

GONERIL Ég veletek, édes herceg és húgom.
CORNWALL Ég veled, Edmund.

Goneril és Edmund el

(A szolgákhoz) Hozzátok ide Glostert, az árulót, de megköötözve, mint a tolvajt! 23/a

Szolgák el

Bár halálra ítélni nem tudom eljárás nélkül, arra van hatalmam, hogy haragomat más módon kitöltsem. 25
Megszólhatnak, de megállítani senki se tud. – Á, itt az áruló! 25/a

Jön Gloster, akit fogolyként hoz két-három szolga

REGAN A hálátlan róka, ez.
CORNWALL Kössétek össze azt a fonnyadt karját.
GLOSTER Kegyelmes uram, mit jelentsen ez? 29/a
Barátaim, hát gondolják meg: itt az én vendégeim: ne játsszanak gonosz játékot! 30/a
CORNWALL Megköötözni, mondom!

A szolgák hátrakötik Gloster karjait

REGAN Erősebben! Ocsmány áruló!

GLOSTER Kegyetlen asszonyom, nem vagyok az.
CORNWALL Ehhez a székhöz, itt. *(Glosterhez)* Most majd, te aljas—

Regan tépkedi Gloster szakállát

GLOSTER Az istenekre! Nemtelen dolog a szakállamat tépkedni! 35
REGAN Ósz fejfel áruló vagy!

GLOSTER Gonosz asszony!
Az ósz szőr, amit államból kirángatsz, téged fog vádolni. A házigazdát, ki szívesen lát, így bántalmazod, rabló gyanánt? És mi történik itt? 40

CORNWALL Halljuk, uram, milyen leveleket kaptál nemrég a franciáktól? 42/a

REGAN Röviden, mert tudjuk az igazat.
CORNWALL Mi kapcsolatod van az árulókkal, akik nemrég országunkba betörték? 45
REGAN Akikhez küldted a bolond királyt.
GLOSTER A levél tartalma találgatás. Olyan írta, ki semleges szívű s nem ellenségünk.

CORNWALL Ravaszkodsz.
REGAN Hazudsz.

CORNWALL A királyt hova küldted? 50

GLOSTER Doverbe.

REGAN S mért Doverbe? Hát nem írtuk elő—

CORNWALL Mért Doverbe? Előbb ezt mondja meg.

GLOSTER Sarokba szorítottak, s nekem esnek.

REGAN Mért Doverbe, uram?

GLOSTER Hogy ne lássam, amint vad körmödet 55

szegény öreg szemébe belevárod; sem ádáz nővéredet, ahogyan

agyarait szent húsába döfi. 57/a

Olyan viharban állt védtelenül a pokol-sötét éjben, mely a tengert

fölforrálná a csillagok tüzeig. 60

Ó meg, szegény, táplálta az esőt.

Ha farkas vonyít ajtódnál ilyenkor, azt mondtad volna: „Kapus, nyisd hamar!”,

bármily kegyetlen vagy. – De látom én még 65

leszállni rátok az ég bosszúját!

CORNWALL Nem látsz te semmit. Tartsátok a széket, mert széttaposom a két szemedet.

GLOSTER Aki szeretne hosszú életet, segítsen rajtam! – Ne! Ó, istenek!

*Cornwall kinyomja Gloster egyik szemét*¹²⁶

REGAN Így olyan csalé – a másikat is! 70

CORNWALL Ha látod bosszúm—

I. SZOLGA Megálljon, uram!

Gyerekkoromtól szolgáltam kegyelmed, de most szolgálom igazán, mikor azt mondom: elég!

REGAN Mi van, te kutya??

I. SZOLGA Ha magának szakáll lógna az állán, megverekednénk. Mit csinálnak itt?! 75

CORNWALL *(kardot ránt)* A cselédem?

I. SZOLGA *(kardot ránt)* Hát tessék. Jöjjön, vívjon meg dühömmel.

Vívznak. Az 1. Szolga megsebzí Cornwallt. – Regan elveszi egy másik szolga kardját

REGAN A kardodat! Föllázad egy paraszt? *(Hátulról rárohan az 1. Szolgára, és átdöfi)*

I. SZOLGA Jaj, meghalok! *(Glosterhez)* Gróf úr, van egy szeme: 80

meglátja, megbűnhődik ez! Jaj! *(Meghal)*

CORNWALL Azt soha! Kifelé, rút kocsonya. *(Kinyomja Gloster másik szemét)*

Na, hol a csillogásod?

GLOSTER Sivár sötét van. Edmund, merre vagy? 85

Edmund fiam, gyűjtsd föl a véredet, s torold meg ezt a borzalmat!

REGAN Te hitvány,

azt hívod, aki gyűlöl. Éppen ő tudatta velünk árulásodat.

Az ő jó lelke nem fog száni téged.

GLOSTER Ó, én bolond! S én még elűztem Edgart! 90

Bocsásd meg, kegyes ég, és tartsd meg őt!

REGAN *(egy szolgához)* Menj, dobd ki a kapun, aztán szolgolj, merre van Dover. *(Cornwallhoz)* Mi bajod, uram?

CORNWALL Megsebesültem. Gyere most velem.

(A szolgákhoz) Rúgjátok ki a vak gazembert. 95

(A holttestre mutat) Ezt meg a trágyadombra.

		Regan, vérzek.	
	Roszkor jön ez a seb. Add a karod.		
<i>Cornwall és Regan el</i>			
2. SZOLGA	Ha ez az ember jól kerül ki ebből, én bűnöző leszek.		
3. SZOLGA	Ha ez a nő békében megöregszik, minden asszony nyugodtan lehet szörnyeteg.	100	
2. SZOLGA	Menjünk a gróf után, s a menhelyi bolondot vegyük rá, hogy kísérelje. Úgyis örült, annak mindent szabad. ¹²⁷		
3. SZOLGA	Menj te; hozok vattát, tojásfehérjét a véres arcára. Bár szánna meg az ég!	105	

Más-más irányban mindketten el

IV. FELVONÁS, 1. SZÍN

Másnap napközben.

*Valahol a szabadban, Gloster gróf kastélya és Dover között.
Jön Edgar (mint Rongyos Tamás)*

EDGAR/TAMÁS	<i>(saját edgari hangján)</i> Jobb így nekem, ha tudom, hogy lenéznek, mint ha lenézve hízelegnek. Így, ha sorsa legfenekeén van az ember, még remélhet, s félnivalója nincs. A jóból kipottyanni, az keserves: a rosszból – ünnepl! Keblemre öllelek, te üres levegő; a nyomorult, akit az élet legaljára fűjtál, nem adósod neked.	5	
-------------	--	---	--

Jön Gloster, akit az Öreg Bérló vezet¹²⁸

	<i>(Félre)</i> Ki ez? Apám? Hol a kísérete?! ¹²⁹ Ó, világ, világ!... Változásaid oly gyűlöltté tesznek, hogy azt se bánjuk, ha végül megöregszünk. <i>(Félrehúzódik)</i>	10	
ÖREG BÉRLŐ	<i>(Glosterhez)</i> Kegyelmes uram, én nyolcvan éve élek bérloként ¹³⁰ kegyelmednél meg az édesapjánál—	15	
GLOSTER	Menj, menj innen! Kérlek, menj el, barátom. Rajtam úgysem segítesz, magadat meg bajba sodrod. ¹³¹		
ÖREG BÉRLŐ	De hát uram, nem látja az utat!	20	
GLOSTER	Nincs utam, és így szem se kell nekem. Míg láttam, botlottam. Gyakran van így: a birtoklástól elbizzuk magunkat, s a hiány kincsnek bizonyul. Ó, Edgar, édes fiam, apádat jól becsapták, s terajtaid hizlalta téves dühét! Bár láthatnának egyszer ujjaimmal, azt hinném: van szemem.	24/a 25	

Edgar (mint Rongyos Tamás) előlép

ÖREG BÉRLŐ	Hé, ki az ott?		
EDGAR/TAMÁS	<i>(meglátja apja arcát; félre)</i> Egek! Azt mondtam: rosszabb nem lehet? Íme, lehet.		
ÖREG BÉRLŐ	<i>(Glosterhez)</i> Ez a bolond Tamás.		
EDGAR/TAMÁS	<i>(félre)</i> S még rosszabb is jöhet. Míg azt hiszed, „ez a legalja” – még van lefelé!	30	
ÖREG BÉRLŐ	<i>(„Tamás”-hoz)</i> Te merre mész?		
GLOSTER	Valami koldus ez?		
ÖREG BÉRLŐ	Bolond is, koldus is.		
GLOSTER	Valami esze csak van, hogyha koldul. Láttam egy ilyen fickót a viharban, s azt gondoltam: milyen pondró az ember! A fiam jutott eszembe, pedig hogy gyűlölttem! Most már többet tudok: az isteneknek csak legyek vagyunk, játékból lecsapdosnak.	35	
EDGAR/TAMÁS	<i>(félre)</i> Hogy csináljam? Rossz szerep, bolondozni gyászolókkal, bosszantva mindenkit. <i>(Glosterhez)</i> Üdv, jó uram.	40	
GLOSTER	Ez az a meztelen?		
ÖREG BÉRLŐ	Igen, uram.		
GLOSTER	<i>(az Öreg Bérlohöz)</i> Akkor most menj, kérlek. Tegyé meg annyit, hogy utánunk jössz, ahogy itt megyünk Dover felé; ha hűséggel szeretsz,	45	

	hozz ennek a csupasznak takarót. Meggérem, hogy vezessen.		
ÖREG BÉRLŐ	De gróf úr, hát bolond!		
GLOSTER	Csúf idő van: vakot bolond vezet. Tedd, amit mondtam – már ha jónak látod. És főleg, menj.	50	
ÖREG BÉRLŐ	Elhozom neki a legjobb ruhámat, lesz ami lesz.		
<i>Öreg Bérló el</i>			
GLOSTER	Hallod, te meztelen!		
EDGAR/TAMÁS	<i>(kántálva)</i> Fázom! Adjatok! <i>(Félre)</i> Nem bírom ezt a cirkuszt.	55	
GLOSTER	Gyere ide, fiú.		
EDGAR/TAMÁS	<i>(félre)</i> De muszáj. ¹³² <i>(Glosterhez)</i> Vérzik a két szép szeme.		
GLOSTER	Tudod az utat Doverbe?		
EDGAR/TAMÁS	Kapun át az ösvényt, árkon át a csapást. Szegény Tamást úgy megijesztették, elment az esze. Órizkedjél, jóember, a gonosz ördögöt. Őt ördög volt egyszerre szegény Tamásban: Obidukát, a kéjvágy; Hopszatánc, a sötétség ura; Mahu, a lopás; Modo, az öldöklés; Fibirgibit, a grimaszolás és pofavágás ördöge, aki azóta szobalányokban és komornákban lakik. Úgyhogy erő, egészség, jó uram.	66	
GLOSTER	Fogd ezt a pénzt. <i>(Erszényt ad át)</i> Téged úgy vert az ég, már túrsz minden csapást. Nyomorúságom neked haszon. Így mérjék az egek! Az örömmel töltekező ember, ki a jószág parancsát megveti, s nem látja, nem érzi mások baját: hadd érezze, mily hatalmas az ég. A sokat, ha elosztjuk, jut belőle mindenkinek. – Mondd, Dovert ismered?	70 71/a	
EDGAR/TAMÁS	Ismerem.	75	
GLOSTER	Van ott egy szikla: kihajló fejével rémulten néz le a tengerszorosra. Vigyél engem a legszélére annak. Van nálam valami, odaadom, s te nem leszel szegény. Onnan tovább már nem kell vezetőd.	80	
EDGAR/TAMÁS	Add a karod, Rongyos Tamás vezet.		

Mindketten el

IV. FELVONÁS, 2. SZÍN

Ugyanakkor.

Albany herceg palotájának kapujában.

Jön Goneril és Edmund, más irányból Oswald

GONERIL	<i>(Edmundhoz)</i> Érezd otthon magad. A puha férjem miért nem jött elénk? <i>(Oswaldhoz)</i> Hol van a herceg?		
OSWALD	Bent, asszonyom – de úgy megváltozott! Mondtam, hogy partra szállt egy hadsereg, erre mosolygott. Mondtam: jön az úrnő, „Elég baj”, válaszolta. Amikor elmondtam neki Gloster árulását s a fia hűséges szolgálatát, ökörnek nevezett, s azt magyarázta, hogy én kiforgatom a dolgokat. Helyesli, amit gyűlölnie kéne, és fordítva.	5 7/a 10	
GONERIL	<i>(Edmundhoz)</i> Akkor ne gyere be. Gyáván rémuldózik, semmit se vállal. Nem veszi fel a sértést, hogy ne kelljen rá megfelelni. – Az, amit kívántunk idejövet, bár valószínűleg... Fordulj vissza a sógoromhoz, Edmund, sürgesd a toborzást, légy hadvezére. Itthon címert cserélek: férjemé lesz a főzőkanál. <i>(Oswaldra mutat)</i> Ó bizalmasom, majd közvetít közöttünk. Nemsokára – ha meg mered markolni a szerencséd – női parancsot kapsz. Meg ezt. <i>(Láncot akaszt Edmund nyakába)</i> Ne szólj, hajtsd le a fejed. <i>(Csókot ad neki)</i> Íme, ez a csók, ha nyelve volna, olyat mondana, hogy lelked égre ágaskodna tőle.	15 15/a 20	
EDMUND	Éld bele magad. Jó utat—	23/a	
GONERIL	Én veled mennék el...!		
GONERIL	—én édes Glosterem! ¹³³	25	

Edmund el

	Férfi és férfi: micsoda különbség! Téged illet, amit nő adni tud; az ágyamat egy mamlasz bitorolja. Asszonyom: a herceg ökegyelme.		HÍRNÖK ALBANY HÍRNÖK	Nincs, jó uram; láttam őt visszamenni. Tudja a gaztettet? Persze, uram, ő jelentette föl, és szándékosan hagyta el a házat, hogy így engedjen szabadabb folyást a büntetésnek.	94/a
Oswald el.	– Jön Albany				
GONERIL ALBANY	Méltó vagyok a figyelmedre? Goneril, 30 te arra se vagy méltó, hogy a szél port fújjon arcodba. Ijesztő vagy! Aki megcsúfolja a származását, az másban sem ismer korlátokat. Aki fűrésszel levágja magát éltető törzséről, fonnyadni kezd, s halálos véget ér.		ALBANY	Gloster, amíg élek, meghálálom, hogy védted a királyt, s megbosszulom a két szemed! – Gyere, mondd el, barátom, mit tudsz még.	95
GONERIL ALBANY	Unalmas ez a téma. Okos szót az lát rossznak, aki rossz; a szenny a saját szagát szereti. Mit csináltál?! Ti nőstény tigrisek, nem lányok vagytok – mit műveltetek? Egy apát, méltóságos öreget, kit kézen nyalna a vad medve is, barbár módon az örületbe visztek? Ezt hogy tűrhette az én sógorom: egy ember, egy úr, Lear egyik kegyeltje? Ha most nem küld az ég szellemeket, hogy megfékézzék e garázdaságot, előbb-utóbb az emberek egymás húsát zabálják, mint a tengeri szörnyek.	35		<i>Mindketten el</i>	
GONERIL ALBANY	Nyúlászívü! Az arcodat csak pofozásra tartod, nincs szemed rá, hogy különbséget észlelj kintartás és gyáva tőrés között! Bolondság szánni azt a bűnözőt, akit megbüntetnek, még mielőtt gaztettét elkövetné. ¹³⁴ – Nem doboltatsz? Csendes tájunkon itt a francia, tollas sisakkal államunkra tör, te meg itt ülsz, bambán moralizálsz: „Jaj, mért jönnek ide?”	40		IV. FELVONÁS, 3. SZÍN	
ALBANY	Nézz csak magadra: az ördög torzsága nem oly ijesztő, mint a torz asszonyé.	50		<i>Egy-két nappal később.</i> <i>A francia táborban, Dover közelében.</i> <i>Jön Kent (mint Cajus) és a Lovag</i>	
GONERIL ALBANY	Üresfejü! Te emberből kifordult bestia! Ne változz szörnyeteggé! Ha kezem megtehetné, amit vérem parancsol, hát szétszedném és darabokra tépném a testedet. De ördögi valódat megvédi női külsőd. Na szép! Így vagy te férfias! Nyau!	54/a 55	41/a	KENT/CAJUS De miért ment haza olyan hirtelen a francia király, azt nem tudod? LOVAG Valamit befejezetlenül hagyott, valami államügyet, ami itt jutott újra eszébe. A dolog az országára nézve veszélyes és fenyegető, ezért a személyes visszatérése fölöttébb kívánatos és szükséges volt.	6
ALBANY	Nézz csak magadra: az ördög torzsága nem oly ijesztő, mint a torz asszonyé.	60	45	KENT/CAJUS Kit hagyott itt a hadainak élén? LOVAG A francia marsallt, La Far ¹³⁶ tábormokot. KENT/CAJUS A levél, ¹³⁷ amit átadtál, kiváltott valami látható fájdalmat a király- néből?	10
GONERIL ALBANY	Üresfejü! Te emberből kifordult bestia! Ne változz szörnyeteggé! Ha kezem megtehetné, amit vérem parancsol, hát szétszedném és darabokra tépném a testedet. De ördögi valódat megvédi női külsőd. Na szép! Így vagy te férfias! Nyau!	65	50	LOVAG Igen. Átvette, elolvasta helyben, és időnként kövér könnycsepp futott le finom arcán. Királynőként uralta érzelmeit, melyek, mint lázadók, uralni akarták.	15
Jön egy Hírnök				KENT/CAJUS Hát föl kavarta? LOVAG Nem őrjögött: a türelem s a bánat vetélkedett az arcán. Mint mikor esik és süt a nap, keveredett könnye és mosolya. Telt-piros ajkán a mosoly nem vett arról tudomást, hogy szemében milyen vendégek ülnek, s potyognak le mint gyöngyök. Mondhatom, ha ilyen szépen csinálnák, a bánat divatba jönne.	20
ALBANY	Mi hír van? Kegyelmes úr, Cornwall herceg halott. Szolgája ölte meg, mikor kinyomta Gloster egyik szemét.	70		KENT/CAJUS De nem szólt, nem kérdezett semmit? LOVAG Hát, egyszer-kétszer sóhajtott: „apám”, mint akinek szorítják a szívét; aztán „Nővéreim! Micsoda szegény!” és „Kent, apám, nővéreim! Viharba? Éjjel? Ezt nem hiszem!”. Ekkor megindult a szenteltvíz két mennyei szeméből, s legyűrte őt a zokogás; el is szaladt, egyedül bánkódni.	25
ALBANY	Gloster szemét?... Egy szolgája, eltelve szájalommal, közbelépett, és hercegi urára kardot fogott. Az meg, dühbe gurulva, vívni kezdett vele és meg is ölte, de közben oly csúnya sebet kapott, hogy később belehalt.	75		KENT/CAJUS A csillagok, azok döntik el, milyenek leszünk. Másként egy szülőpár utódai nem lehetnének ily különbözők. Azóta nem beszéltél vele?	35
ALBANY	Lám, odafönt vannak bírák, kik gyorsan megítélik a lenti bűnöket. Szegény jó Gloster! S a másik szeme?	80		LOVAG Nem. KENT/CAJUS Ez még azelőtt volt, hogy hazament a francia király?	38/a
HÍRNÖK	Odalett az is. (Gonerilhez, levelet ad át) Asszonyom, ez sürgős választ kíván: a húga küldi.			LOVAG Nem, azután. KENT/CAJUS Nos, szegény zavart Lear is ideért. Néha, egy tiszta pillanatban érti, hogy mért jöttünk ide, de nem akar találkozni a lányával.	40
GONERIL	(félre) Nem is baj talán; ¹³⁵ bár így, hogy özvegy, s az én Gloucesterem ott van vele, a vágyaime csodás légvára mindenestül ráomolhat megutált életemre. Másfelől a hír nem rossz. (A Hírnökhez) Mindjárt válaszolok.	85 86/a		LOVAG S miért nem? KENT/CAJUS Irdatlan szegényt érez. Durva volt: atyai áldását megvonta tőle, elűzte messzire, bizonytalanba, jogos járandóságát odaadta két kutyalalkú lányának. A szegény méregként marja bent, s nem engedi, hogy Cordeliát lássa.	46/a
Goneril el				LOVAG Ó, szegény! KENT/CAJUS Hallottad már, hogy Cornwall s Albany ¹³⁸ hadakat gyűjt?	
ALBANY	S a fia hol volt, amikor megvakították? Idejött asszonyommal együtt.			LOVAG Így van, már közelednek. KENT/CAJUS Barátom, odaviszlek Lear királyhoz. Kérlek, maradj vele. Egy fontos okból ¹³⁹ még álruhát hordok egy darabig. Ha leveszem, lesz majd okod örülni, hogy barátodnak elfogadtál. Kérlek, gyere velem.	50 55
HÍRNÖK ALBANY	Itt nincs.	90		<i>Mindketten el</i>	

IV. FELVONÁS, 4. SZÍN

Valamivel később.

A francia táborban, Dover közelében.

Jön Cordelia dobszóval és francia hadizászlókkal, a Lovag, egy Tiszt, katonák

CORDELIA Sajnos, ő az. Látták is az imént: szeszélyes, mint a tenger, énekel, a fején vadvirágból korona, csalán, bürök, bojtortján, füstike, konkoly, és minden gyom, mely benövi az életadó búzáat. (A Tiszthez) Százados, kutassák végig az egész határt, s hozzák elém. Ha emberi tudás visszaadhatja elveszett eszét, minden kincsem azé, aki segít.

Tiszt és katonák el

LOVAG¹⁴⁰ Van megoldás, felséges asszony. A pihenés a legjobb ápolónó, s itt ez hiányzik. Sok szer létezik, hatásos füvek, melyek képesek a szorongás szemét lecuskní.

CORDELIA Bármí, amit a föld gyógyszerként rejteget, könnyemtől öntözve szökjön virágba, hogy jót tegyen! – Keressék meg szegényt, nehogy bolond dühében elveszítse téveteget életét.

Jön egy Hírnök

HÍRNÖK Hírek, királyném: a brit erők errefelé vonulnak.

CORDELIA Erről tudunk. Seregünk harcra kész, állunk elébük. – Ó, drága apám, a te ügyedben járok el; ezért van, hogy engedett a francia király, megszánta gyászoló könnyeimet.¹⁴¹ Nem szerzésvágy indít hódítani, csak szeretet és apánk jogai. S én nemsokára látom-hallom őt.

Mind el

IV. FELVONÁS, 5. SZÍN

Ugyanakkor.

Szoba Gloster gróf kastélyában.¹⁴²

Jön Regan és Oswald

REGAN De a sógorom összeállította a seregét?

OSWALD Igen, asszonyom.

REGAN Ó is ott van személyesen?

OSWALD Nyögvé-nyelve, asszonyom. Az ön nővére a jobb katona.

REGAN Edmund gróf nem beszélt a herceg úrral?

OSWALD Nem, asszonyom.

REGAN Mit írhat vajon nővérem neki?

OSWALD Nem tudom, kegyelmes asszony.

REGAN Edmund nincs itt, el kellett mennie.

OSWALD Butaság volt a megvakított Glostert életben hagyni: mindenki szívet csak ellenünk hangolja. Azt hiszem, Edmund őt keresi, hogy számalomból véget vessen vak életének; és fölmérje az ellenség erejét.

REGAN Utána kell vinnem a levelet.

OSWALD Seregünk holnap indul; várja meg. Az út veszélyes.

REGAN Sajnos nem lehet: az úrnóm szigorú parancsa ez.

OSWALD Mért ír Edmundnak Goneril? Hiszen üzenhetne magával szóban is!

REGAN Talán... Szóval... Hálás lennék nagyon...¹⁴³ Hadd bontsam föl a levelet.

OSWALD Asszonyom, inkább—

REGAN Az úrnője – tudom – nem szereti a férjét, ez biztos; és a múltkor, mikor itt volt, folyton sokatmondóan pislogott a nemes Edmundra. Maga, ugye, a nővérem bizalmasa?

OSWALD Én, asszonyom?

REGAN Tudom, amit tudok. Tudom, hogy az. Ezért most azt ajánlom, jól figyeljen.

Férjem halott; Edmund és én beszéltünk;

énhozzám sokkal jobban illene,

mint nővéremhez. A többi világos?

Ha látja Edmundot, ezt adja át. (Ékszert ad át)¹⁴⁴

S ha úrnőjének minderről beszámol,

kérje, hogy használja józan eszét.

Hát, jó utat.

Ha hall esetleg a vak árulóról:

jutalmat kap, aki végez vele.

OSWALD Bár látnám, asszonyom – meg is mutatnám,

kinek a pártján állok.

REGAN Jó utat.

Más-más irányban mindketten el

IV. FELVONÁS, 6. SZÍN

Ugyanakkor.

Mező Dover közelében.

Jön Gloster és Edgar (mint Parasztleány¹⁴⁵), kezében vándorbot

GLOSTER Mikor leszek már fönn a dombtetőn?

EDGAR/PARASZT Most mászunk föl. Nem érzi, hogy nehéz?

GLOSTER Szerintem ez sík.

EDGAR/PARASZT Szörnyen meredek.

PSZT! Hallja már a tengert?

GLOSTER Én ugyan nem.

EDGAR/PARASZT Aha, az összes érzéke leromlott a látásával együtt.

GLOSTER Meglehet. –

Megváltozott a hangod; s a beszéded értelmesebb, szebb is, mint azelőtt.¹⁴⁶

EDGAR/PARASZT Ez tévedés: semmim se változott,

csak a ruhám.

GLOSTER Pedig jobban beszélsz.

EDGAR/PARASZT Jöjjön csak: itt vagyunk. Állj! (Előbbre lép) Szédítő és félelmetes lenézni a mélybe.

A varjak, csókák, amik lent röplünek,

legyeknek látszanak. Félúton, ott,

a sziklán lógva növényt gyűjt egy ember

– veszélyes szakma! –, kis pontnak tűnik.

A parton halászok: csak akkorák,

mint egy egér. A nagy teherhajó csónaknak látszik, a csónakja meg pöttömke bójának. A mormolás,

ahogy a víz millió kavicsra csap,

ide nem ér föl. – Nem nézem tovább,

mert elszédül az agyam, s lebukom fejfel előre.

GLOSTER Hadd álljak oda.

EDGAR/PARASZT Fogjon kézen; egy arasznyira áll a szélétől. A világért se mernék itt mozdulni.

GLOSTER Engedd el a kezem.

(Erszényt vesz elő) Tessék, barátom, itt van még egy erszény,¹⁴⁷

egy drágakő: neked egész vagyon.

Gyarapítsák az istenek! Most indulj,

búcsúzz el. Halljam, ahogy távolodsz.

EDGAR/PARASZT Ég áldja, jó uram.

GLOSTER Szívből kívánom.

EDGAR/PARASZT (arrébb megy; félre) Csak azért játszom így a bánatával,

hogy kigyógyítsam.

GLOSTER (letérdel) Ó, nagy istenek,

lemondok e világról; nézzetek,

csöndben lerázom gyötrelmeimet.

Ha bírnám tovább, s nem szállnék vitába

örök döntésekkel, életem

üszkös kanóca pislogna tovább,

míg le nem ég. Áldjátok meg Edgart, ha él! –

(A „Parasztleány”-hez) Na, fickó, ég veled!

EDGAR/PARASZT Elmentem! Ég veled!

Gloster előreugrik, és elterül a földön

(Félre) Vajon nem tudja-e az élet kincsét

elrabolni a képzelet, ha épp az élet akarja ezt? Ha ott állt volna tényleg,

ahol gondolta, már nem lenne képes gondolkodásra.

(Más hangon,¹⁴⁸ Glosterhez) Él ez itt, vagy meghalt?

Hé, uram! Ember! Hall engem? Beszéljen! –

(Félre) Lehet, hogy tényleg meghalt? Nem! Mozog! –

(Hangosan) Ki ez?

GLOSTER Hagyjon meghalni, menjen el!

EDGAR/PARASZT Ha tollból van, vagy tüllből, levegőből,

akkor is széttörik ilyen eséstől,

	mint a tojás! De lélegzik, beszél, súlyos a teste, ép, vérzése nincs. Tíz hajóárbc egymás tetején, ennyit zuhant le függőlegesen. Csoda, hogy él. Mondjon már valamit.	55
GLOSTER	De tényleg leestem?	
EDGAR/PARASZT	A fehér sziklafal legtetetéről. Nézzen csak föl: olyan szörnyű magasból az éles torkú pacsirta szarva se hallatszik ide. Csak nézzen föl!	
GLOSTER	Sajnos nincsen szemem.	60
	A nyomor nem vethet véget magának a halál révén? Mégiscsak vigasz volt, mikor ezzel ki tudták játszani a zsarnok dühét, megcsúfolva ezzel dölyfös akaratát. ¹⁴⁹	63/a
EDGAR/PARASZT	Adja a karját. Álljon föl. Úgy. Szépen. Értzi a lábát?	65
GLOSTER	Bár ne érezném.	
EDGAR/PARASZT	Ez felfoghatatlan. Ott fönna a sziklán mi volt maga mellett, ami elment?	
GLOSTER	Egy szerencsétlen koldus.	
EDGAR/PARASZT	Innen letről úgy festett a szeme, mint két kerek hold. Ezer orra volt, szarva csavart s hullámos, mint a tenger. Valami ördög! Örüljön, papa, ¹⁵⁰ hogy a jó istenek emberföltre, nemes hatalmuk révén így megóvták!	70
GLOSTER	Megjegyeztem. Mostantól viselem a szenvedést, míg az magától így szól: „Elég, elég!”, és meghal. – Azt a lényt én embernek hittem. Azt hajtogatta: „Ördög, ördög!” Ő vezetett oda.	75
EDGAR/PARASZT	Nyugodjon meg a lelke. – Ki jön itt?	80
<i>Jön a zavart elméjű Lear, fején vadvirágkorona</i>		
	Épeszű embert a józan esze így nem engedne járni!	
LEAR	Nem nyúlhatnak hozzám, jogom van pénzt veretni. Én vagyok a király, személyesen.	
EDGAR/PARASZT	Micsoda szívet tépő látvány!	85
LEAR	A természet ebben is fölötté van a művészetnek. ¹⁵¹ – Tessék, újoncok, a zsold. Ez a gyerek úgy tartja az íját, mintha varjakat lódözne: feszítsd azt a nyilat végig! – Nini, egér! Nyugalom, ez a kis füstölt sajt elég lesz. Itt a kesztyűm: odadobnám egy óriás elé is! – Hívják az alabárdosokat! – Szépen röpülsz, madárkám, bele a céltábla közepébe! Huíííí! ¹⁵² – Kérem a jelszót.	
EDGAR/PARASZT	Édesmajoránna. ¹⁵³	
LEAR	Mehetsz.	
GLOSTER	Ezt a hangot ismerem.	95
LEAR	(Észreveszi Glostert) Aha! Goneril, fehér szakállal! Ők hízelegtek, dörgölöztek, mint a kutya, hogy nekem bölcs fehér szakállam van, amikor még fekete se volt! ¹⁵⁴ Aki mindenne azt mondta: „igen” meg „nem”, amire én azt mondtam: „igen” meg „nem”, az nem jól istenített. Mikor aztán elázott az eső, és megvacogtatott a szél, mikor a mennydörgés nem hallgatott el a szavamra, akkor rájöttem, milyenek ezek, akkor kiszagoltam őket. Na hiszen! Ezek nem szavahihető emberek: azt mondták, mindenható vagyok – hazugság, engem is elkap a váltóláz, mint bárkit.	
GLOSTER	Ezt a hangot nagyon jól ismerem: nem a király? (Térdre borul)	105
LEAR	De, minden porcikája! Ha rád nézek, remegsz, alattvaló! Meghagyom életed. Mi volt a bűnöd? Házasságtörés? ¹⁵⁵	
	Nem kell meghalnod. Házasságtörésért...?	110
	A veréb is csinálja, a legyecské szemem láttára párzik. Közösüljön, aki csak bír: Gloster zabi fia jobb volt az apjához, mint lányaim, akiket tisztos lepedőn csináltam.	113/a
	Üzekedni, nyomás: kevés az újonc! – Nézzétek ott a kényeskedő dámát, hideg arca lent hőmezőt ígér, erkölcsösen tipeg, és összezerzen, ha azt hallja, hogy „nemi élvezet”; ¹⁵⁶	115
	de a vadmacska vagy a sárló kanca ¹⁵⁷ semmi őhöz képest, amikor csinálni kell a dolgot. Deréktől lefelé állatok, mint a kentaur, fölötté finom nők. Föntről az övükig az istenek birodalma; öv alatt az ördögé: ott a pokol, a sötétség, a kénköves lyuk, perzselő lángok, bűz és összeomlás! Pfüj, pfüj, pfüj, brr, brr! (Glosterhez) Adj egy üveg parfómöt, kedves patikus, megédesíteni a fantáziámat. Itt a pénz.	119
		127

GLOSTER	Hadd csókoljam meg azt a kezét!	
LEAR	Előbb megtörlöm, halálszaga van.	
GLOSTER	Ó tönkrement teremtmény – a világ így foszlik széjjel semmivé. Megismersz? A szemedre jól emlékszem. Te kacsingatsz rám? Csak erőlködj, vak Cupido, ¹⁵⁸ én nem leszek szerelmes! – Nézd ezt a levelet, párbajra hív. Nézd a betűit.	130
GLOSTER	Ha ragyog, mint a nap, akkor se látom.	135
EDGAR/PARASZT (félre)	Ha ezt nekem mesélnék, el se hinném; pedig igaz, és megszakad a szívem.	
LEAR	Olvasd.	
GLOSTER	Hogy? Az üres szemeödrömmel?	140
LEAR	Aha! Szóval erről van szó? A fejedben nincs szem, a tárcában nincs pénz? Szemed állapota súlyos, a tárcádé könnyű? És mégis látod, milyen ez a világ?	
GLOSTER	Azzal látom, hogy érzem.	145
LEAR	Bolond vagy te? Szemek nélkül is lehet látni, hogy megy a világ. Nézz a füleddel. Nézd, hogy kiabál az a bíró azzal az egyszerű kis tolvajjal. De füllelj tovább: mindjárt helyet cserélnek, na most melyik kezemet kéred...? ¹⁵⁹ – Láttad már, ahogy megugatja a paraszt kutyája a koldust?	155
GLOSTER	Láttam, felség.	
LEAR	És hogy? szalad szegény a veszett dög elől? Itt látható a hatalom nagy példázata: a kutyát is tiszteljük, ha hivatalból jár el. Te hitvány csendőr, várj véres kezeddél: mért a kurvát vered? Magadat üsd, hisz te is arra használnád a nőt, amiért megkorbácsolod. – Az uzsorás a sikkasztót kötetli föl.	159/a
	Rongyos ruhán át meglátszik a bűn: de prém és bunda mindent eltakar. Vond be a bűnt arannyal – és a jog lándzsája e páncélon széttörök; öltöztess rongyba – s fűszál átdöfi. Senki se bűnös, senki se! Nekem elhiheted, mert megvan a hatalmam, hogy a vád száját befogjam. Vegyél szemüveget, s mint a rühes család, mondd azt, hogy látod, amit nem látsz. – Hé, ti! ¹⁶⁰ Húzzátok le a csizmám! Húzzad! Úgy.	160
EDGAR/PARASZT (félre)	A lényeg vegyül a lényegtelennel: bölcs szó a tébolyban!	162/a
LEAR	Ha sírnál sorsomon, vedd a szemem. Ismerlek én jól: Gloster a neved. Légy türelmes. Sírva jöttünk ide: hiszen tudod, amikor levegőt először szagolunk, sírunk-üvöltünk. Most prédikálok, hallgasd.	170
	Ó, szegény!	175
GLOSTER	Megszületünk: sírunk, hogy idejöttünk, bolondok színpadára. (Leveszi Gloster fejéről a kalapot ¹⁶¹) Jó kalap!	175/a
LEAR	Kiváló hadicsel volna, igen: lovak patkóját posztóval bevonnám; ¹⁶² s mikor közel férköztem vejeimhez, akkor roham, és ölni, ölni, ölni!	180
<i>Jön a Lovag és két kíséré. Gloster és Edgar (mint Parasztlegény) félreállnak</i>		
LOVAG	Na végre, itt van! Fogjátok le! – Felség, szerető lánnya—	185
<i>Kétfelől óvatosan lefogják Leart</i>		
LEAR	Menekvés nincs? Fogoly vagyok? A sors bolondja voltam születésem óta!... Ha jól bántok velem, lesz váltságdíj is. És orvos is kell, mert kettébe vágják az agyamat.	188/a
LOVAG	Lesz minden, ami kell.	
LEAR	Segédek sehol? Csak magam? Na, ettől bárki könnyekre fakadna, öntözőkannát csinálna magából az őszi locsoláshoz.	190
LOVAG	Jó uram!	
LEAR	Elmegyek, mint egy puccos vőlegény. Bizony! Derús leszek. Egyébként király vagyok, fiúk, tudjátok ezt? Felséged király, és mi hódolunk. Akkor még van esély. A váltságdíjat megkapjátok, ha futtok! <i>Sza-sza-sza-szá!</i> ¹⁶³	195
<i>Lear futva el, nyomában a két kíséré</i>		
LOVAG	(magában) Siralmas volna bárkit látni így, de egy királyt – nincs erre szó. De hát	200

	van egy lányod, ki eltörli a bünt, mit ketten hoztak a világra.	
EDGAR/PARASZT	(előlép) Jó napot.	
LOVAG	Neked is. Mit akarsz?	
EDGAR/PARASZT	Igaz vajon, hogyan ütközet lesz?	
LOVAG	Már nyilvánvaló.	205
	Mindenki hallhatja, ha van füle. ¹⁶⁴	
EDGAR/PARASZT	S közel van, kérném, a másik sereg?	
LOVAG	Közel, és erre jönnek. A derékhad bármikor föltűnhet.	
EDGAR/PARASZT	Hát, köszönöm, csak ezt akartam.	210
LOVAG	A királyné bizonyos okból itt van, a serege már indul.	
EDGAR/PARASZT	Köszönöm.	
<i>Lovag el</i>		
GLOSTER	Ti kegyes istenek, vegyétek el életemet – nehogy rossz lelkem újra meghalni kísértsen, még mielőtt ti akarnátok.	213/a
EDGAR/PARASZT	Jól mondja, papa.	215
GLOSTER	Ki vagy te, jóember?	
EDGAR/PARASZT	Egy nincstelen, akit úgy vert az élet, hogy láttam is, viseltem is a bajt, s eltölt a számalom. Adja kezét, tudok egy szállást.	
GLOSTER	Szívből köszönöm. Az ég adjon meg, és nyerjél jutalmat bőségesen!	220
<i>Jön Oswald</i>		
OSWALD	Nicsak, itt van a vérdíj! Micsoda véletlen! Te csak azért születtél hús-vér testbe, vén szemetlen, hogy gazdaggá tégy! Rozszant áruló, gondolj a bűneidre. Itt a kard, amely kivégez.	222/a
GLOSTER	(Oswaldhoz) Markold hát erősen, s tégy jó vélem!	225
<i>Edgar/Parasztlegény elhúzza Glostert Oswald elől</i>		
OSWALD	Te vakmerő paraszt, védelmezed a felségárulót? Eredj! Meg ne fertőzzön téged is az ő balsorsa. Engedd el a karját!	230
EDGAR/PARASZT	(messzevidéki tájszólásban¹⁶⁵) Engedi a fene, amíg okom nincs rá.	
OSWALD	Engedd el, paraszt, mert meghalsz.	
EDGAR/PARASZT	Legyen má' jó az úr, azt' menjen a dógára, szálljon le a szegény emberről. Ha engem ilyen beszéddel meg lehetne halasztani, már két hetet se éltem volna a világon. Hé, hé! Ne merjen az öreghez nyúlni! Maradjon magának, ha jót akar; mer' kipróbálok, hogy elég kemény-e az a gombóc feje a botom- hoz. Komolyan beszélek, hallja!	
OSWALD	Takarodj, te trágya!	239
<i>Oswald kardot ránt. Küzdenek¹⁶⁶</i>		
EDGAR/PARASZT	Egyenként verem ki a fogait. Döfködjön csak a kardjával, jó van, jó van!	
OSWALD	(elterül) Paraszt, megöltél!... Hitvány, vedd a pénzem: ha boldog életet akarsz, temess el, s a nálam lévő levelet továbbítsd Edmundnak, Gloster grófjának. Keresd meg a brit táborban. – Túl korán halok meg! (Meghal)	245
EDGAR/PARASZT	(újra Parasztlegény-hangján) Ismerlek, te mindenre kész gazember, aki az úrnőd gonoszságait szolgáltad szorgosan.	
GLOSTER	Meghalt? Mi van?	
EDGAR/PARASZT	Üljön le, papa, és pihenjen.	250
	Nézzük a zsebeit: az a levél még jól jöhet. Meghalt; csak az a kár, hogy hóhéra nem más volt. (Megtalálja a levelet) Á, ez az! Bocsánat, nem illik, de felnyitom.	
	Az ellenség szívét is fölhasítjuk, hogy titkát megtudjuk; a levelét	255
	talán inkább szabad. (Olvas)	255/a
	„Ne felejtjük, mit fogadtunk egymásnak! Bőven lesz alkalmad, hogy végezz vele. Ha megvan benned az akarat, gazdagon kínál- kozik majd hely és idő. Semmit se oldottunk meg, ha ő győzte-	

sen hazatér: akkor az ő rabja leszek, börtönöm lesz az ágya,
melynek gyűlölt melegétől szabadíts meg. Foglald el a helyét.
Meggolgozol érte.
– A te szerető (mondanám: feleséged, de egyelőre csak) híved,
aki jóban-rosszban a tiéd,
Goneril.” 265

Határtalan az asszonyi mohóság!
A derék férje életére tör,
s az öcsémre cserélné. (A halott Oswaldhoz) Itt, a sárba
kaparlak el, gyilkosok és paráznák
romlott futára! S ha a perc megérett,
megmutatom ezt a ronda papírt
a hercegnek, akire gyors halál
leselkedik. Neki még jól jöhet,
ha tudja dolgotat és végedet! 270/a

Edgar/Parasztlegény kivonszolja Oswald holttestét

GLOSTER A király megőrült – bezzeg az én
érzékeim szívósan józanok,
s bajomat fölfogom. Lennék bolond:
gondolatom elválna kínjaimtól,
s a fájdalom, tévképzetek között,
nem tudna önmagáról. 275

Távolról dobszó hallatszik. – Jön Edgar (mint Parasztlegény)

EDGAR/PARASZT Adja kezét.
Úgy hallom, verik messze a dobót.
Jöjjön, papa, barátokhoz viszem. 280

Mindketten el

IV. FELVONÁS, 7. SZÍN

Valamivel később.

A francia táborban, Dover közelében.

Jön Cordelia, Kent (még mindig Cajusnak öltözve) és a Lovag¹⁶⁷

CORDELIA Drága jó Kent, hogy tudnám viszonzni
a jóságát? Ahhoz rövid az élet,
s a módját sem találnám.

KENT/CAJUS Ha megjegyzi, felség, már túlfizet!
Amit elmondtam, az mind úgy igaz:
se több, se kevesebb. 5

CORDELIA Öltözzön át!
A rossz időket idézi, ha így jár.
Vegye le, kérem!

KENT/CAJUS Asszonyom, bocsánat:
ha fölismernek, tervem elvetél.¹⁶⁸
Kérem, hogy ön se tudja, ki vagyok,
amíg nem szólok. 10

CORDELIA Hát legyen, gróf úr. (Odainti a Lovagot) Hogy van a király?

LOVAG Felség, még alszik.

CORDELIA Mennyei istenek,
gyógyítsátok be ezt a szakadást
megkínzott elméjében! Szétzilált
érzékeit hangoljátok föl éppé
e gyermek apának! 15

LOVAG Felséges asszony,
fölbreszthetjük most már a királyt?

CORDELIA Tegyük azt, amit tudásuk alapján
helyesnek látnak. Fel van öltöztetve? 20

LOVAG Igen, felség. Mély álma közepette
új ruhát adtunk rá.

Két szolga behozza Leart, aki királyi öltözetben egy hordozható trónszékben ül és alszik

Jöjjön, úrnöm, és lássa, mikor ébred.

Biztos, hogy nyugodt lesz.
CORDELIA Hogyne, igen.

A színen kívül zene szól

LOVAG Jöjjön. – A zenét hangosabbra! 25

CORDELIA (az alvó Lear székéhez lép, s megsókolja a kezét)

Drága apám, hozzanak ajkaim
gyógyszert neked, s csókom simítsa el
a sok sebet, amit nővéreim
ejtettek méltóságodon!

KENT/CAJUS (magában) Micsoda jóság!

CORDELIA Ha nem volnál az apjuk, korodat
szánniuk kellett volna. Ezt az arcot 30

	a háborgó szelekbe tartani?! A mennydörgésben járnai odakint, ijesztő, fűgőn lobbanó, sokágú villám-szikrák között? Előretolt örként kiállni, ily vékony sisakban? ¹⁶⁹ Az ellenségem kutyáját behívnam, ha megharapott is, egy ilyen éjjel a tűzhelyemhez – s te, szegény apám, örültél, hogy egy kunyhóban leülhetsz, csavargók szalmáján, disznók között? Csoda, hogy életed, eszeddel együtt nem lett oda! (A Lovaghoz) Ébred; szólítsa meg. Ön, asszonyom! Az jobb lesz. (Learhez) Hogy van, felséges úr? Jól van, apám? (félebred) Ez nem helyes, hogy kihúztok a sírból. Te üdvözült vagy, én tüzes kerékhez vagyok kötözve, ¹⁷⁰ s mint az olvadt ólom, égetnek könnyeim.	35 36/a 40 45	Ugyanakkor. A brit táborban, Dover közelében. Jön dobszóval és brit hadizászlókkal Edmund, Regan, tisztek, katonák	
LOVAG CORDELIA LEAR	Megismer engem? Szellem vagy, azt tudom. Hol haltál meg? (féltre a Lovaghoz) Még nagyon messze jár. Csak épp hogy fölébredt; hagyja kicsit. Hol voltam? Hol vagyok? Nappali fény van? Ez család. Meghalnék a szánalomtól, ha más így látnék. Én nem is tudom. Biztos, hogy ez az én kezem? Na nézzük. (Megszúrja magát ¹⁷¹) Érzem a szúrását! – Bár tudnám szilárdan, hogy mi van velem!	50 55	EDMUND (egy tiszthez) Tudd meg, hogy tartja-e szavát a herceg, vagy azóta meggyőzte valami, hogy más irányt kövessen. Terveit hol megmástitja, hol meg elveti. Hozd el a végső óhaját. Tiszt el. – Regan és Edmund félrehúzódva beszélgetnek	3/a
CORDELIA LEAR	Őn, asszonyom! Az jobb lesz. (Learhez) Hogy van, felséges úr? Jól van, apám? (félebred) Ez nem helyes, hogy kihúztok a sírból. Te üdvözült vagy, én tüzes kerékhez vagyok kötözve, ¹⁷⁰ s mint az olvadt ólom, égetnek könnyeim.	45	REGAN Nővérem futárát ¹⁷² talán baj érte. EDMUND Félő, hogy úgy van.	5
CORDELIA LEAR CORDELIA LOVAG LEAR	Megismer engem? Szellem vagy, azt tudom. Hol haltál meg? (féltre a Lovaghoz) Még nagyon messze jár. Csak épp hogy fölébredt; hagyja kicsit. Hol voltam? Hol vagyok? Nappali fény van? Ez család. Meghalnék a szánalomtól, ha más így látnék. Én nem is tudom. Biztos, hogy ez az én kezem? Na nézzük. (Megszúrja magát ¹⁷¹) Érzem a szúrását! – Bár tudnám szilárdan, hogy mi van velem!	50 55	REGAN Nos, édes uram, tudod, mit szándékozom neked adni. Most mondd meg őszintén, de igazán: Szereted nővéremet? EDMUND Tisztelem. REGAN De sosem jártál sógorom nyomában, tiltott helyen?	5 10
CORDELIA	(letérdel) Nézzen rám, apám, és tartsa fölém áldón két kezét.	55	EDMUND REGAN REGAN EDMUND REGAN EDMUND REGAN	15
Lear le akar térdelni, de Cordelia visszatartja			Jön dobszóval és brit hadizászlókkal Albany, Goneril, katonák	
LEAR	Magának nem szabad! Ne gúnyolódj. Ostoba, bolond vénember vagyok, nyolcvan fölött, se több, se kevesebb. És szó, ami szó, nem vagyok teljesen az ép eszemnél. Ismernem kéne téged s azt az embert („Cajus”-ra mutat), de bizonytalan vagyok; nem tudom, mi ez a hely, és bár erőlködöm, nem emlékszem e ruhákra, se arra, hol aludtam az éjjel. Ne nevéss, mert megesküdnék rá, hogy ez a hölgy a lányom: Cordelia.	60 65	GONERIL (féltre) Verjék meg inkább a seregemet, mint hogy húgom verjen éket közénk. ALBANY Szeretett sógornőnk, örömmel látunk! (Edmundhoz) Azt hallom, hogy a király átszökött a lányához, s vele más olyanok, kiket uralkodásunk szigorosa panaszra hangolt. Én olyasmért sosem küzdöttem, amit nem helyeslek. AZÉRT szállok szembe a franciákkal, mert betörték – s nem azért, mert segítik a királyt s társait, kiket jogos sérelemek fordítottak ellenünk. Nemesen szólt, uram.	20 23/a 25 26/a
CORDELIA LEAR	Az vagyok! Nedves a könnyed? Az. Kérlek, ne sírj. Ha mérget hoztál nekem, megiszom. Tudom, hogy nem szeretsz. Nővéreid, ha jól emlékszem, elbántak velem. Neked van okod; nekik nincs.	70	EDMUND REGAN GONERIL	70
CORDELIA LEAR KENT/CAJUS LEAR LOVAG	Nekem sincs. Ez francia föld? Saját birodalma. Ne vezess félre! (Cordeliához) Nyugodjon meg, úrnőm: a tombolása – mint látja – elhalt; de mégis veszélyes felidézni a kiesett időt. Kísérje be, és most már ne zavarja, míg meg nem nyugszik.	75 80	ALBANY REGAN GONERIL ALBANY EDMUND REGAN GONERIL	75
CORDELIA LEAR	(Learhez) Felső, föl tud állni? El kell hogy viseljete. Kérlek, bocsáss meg mindenért. Vén bohóc vagyok.		EDMUND REGAN GONERIL	35
Lear, Cordeliától támogatva, el			(féltre) Aha, értem a rejtélyt. (Hangosan) Jó, jövök.	
LOVAG KENT/CAJUS LOVAG KENT/CAJUS LOVAG KENT/CAJUS LOVAG	(„Cajus”-hoz) Uram, tartja magát a hír, hogy Cornwall herceget megölték? Úgy bizony. Ki vezeti most a seregét? Állítólag Gloster törvénytelen fia. Azt hallottam, hogy elűzött fia, Edgar, Németországban van Kent gróffal. Annyi mindent beszélnek... Inkább nézzük, mi a helyzet. A hazai erők gyorsan közelednek. A döntés véresnek ígérkezik. Hát, minden jót, uram.	86 91 95	Mindenki el, ¹⁷³ csak Albany és néhány tisztje marad hátra. Egy pillanattal később ők is távoznának, ám jön Edgar (mint Parasztleány)	
LOVAG KENT/CAJUS	Sorsom ma végigírja mondatát – rosszul vagy jól? Várjuk meg a csatát.		EDGAR/PARASZT (Albanyhoz) Ha kegyelmed szoba áll egy paraszttal, hallgasson meg. ALBANY (a tisztjeihez) Mindjárt jövök. (a „Parasztleány”-hez) Beszélj.	40
LOVAG KENT/CAJUS	(„Cajus”-hoz) Uram, tartja magát a hír, hogy Cornwall herceget megölték? Úgy bizony. Ki vezeti most a seregét? Állítólag Gloster törvénytelen fia. Azt hallottam, hogy elűzött fia, Edgar, Németországban van Kent gróffal. Annyi mindent beszélnek... Inkább nézzük, mi a helyzet. A hazai erők gyorsan közelednek. A döntés véresnek ígérkezik. Hát, minden jót, uram.	86 91 95	EDGAR/PARASZT (levelet ad át) ¹⁷⁴ A csata előtt ezt olvassa el. Ha kegyelmed győz, hívja kürttel azt, (Saját magára mutat) aki ezt hozza. Bár külsőm szegényes, hozok egy bajnokot, ¹⁷⁵ s bebizonyítom, hogy a levél: igaz. Ha meg veszt, már úgyse lesz több dolga e világon, s vége az intrikáknak. Sok szerencsét! Várj, míg elolvasom! EDGAR/PARASZT Nekem tilos. ¹⁷⁶	45
LOVAG KENT/CAJUS	A döntés véresnek ígérkezik. Hát, minden jót, uram.	95	ALBANY Várj, míg elolvasom! EDGAR/PARASZT Nekem tilos. ¹⁷⁶	50
LOVAG KENT/CAJUS	A döntés véresnek ígérkezik. Hát, minden jót, uram.	95	ALBANY Hát, ég veled! Ezt meg majd átfutom.	50
LOVAG KENT/CAJUS	A döntés véresnek ígérkezik. Hát, minden jót, uram.	95	EDGAR (mint Parasztleány) el. ¹⁷⁷ – Jön Edmund	
LEAR	A döntés véresnek ígérkezik. Hát, minden jót, uram.	95	EDMUND Az ellenség itt van; indítsa el a seregét. (Írást ad át) Tessék, a kémjelentés	

	Szép hugom,	85	szívedre szórom rágalmaidat, melyek csak súroltak s meg nem sebeztek, ám kardom tüstént utat vág nekil örök helyükre. ¹⁸⁸ – Kérek kürtjelet!	145
	igényedet a nejem érdekében meg kell tagadnom: ő ezzel az úrral már leszerződött, s így én, mint a férje, megóvom ezt. Ha férj kell, végy el engem; nejem már menyasszony.			
GONERIL	Komédiás!	90	<i>Kürtszó. Párbajoznak. Edmund legyőzve elterül</i>	
ALBANY	(Edmundhoz) Gloster, ¹⁸⁴ van fegyvered. – Szóljon a kürt! – Ha nem jön senki, hogy rád bizonyítsa többszörös, undok árulásodat, kihívlak én. (Ledobja kesztyűjét) Ne lássak kenyeret, míg beléd nem verem, hogy igen, az vagy, aminek mondtalak!	95	ALBANY (Edgarhoz) Ne öld meg még! GONERIL Gloster, ez csapda volt! A jog szerint nem kellett volna vívnod egy ismeretlennel! Nem vagy legyőzve: rászedtek és becsaptak!	150
REGAN	Rosszul vagyok.		ALBANY Asszony, tartsd a szád, vagy ezzel a papírral betömöm. (A földön fekvő Edmundnak nyújtja a levelet) ¹⁸⁹ Nesze. Te legalantasabb, olvasd a bűnöd! (Gonerilhez, aki ki akarja tépni a kezükből a levelet)	
GONERIL	(félre) Úgy látszik, bízhatok a vegyszerekben!		GONERIL Ne kapkodj, úrnóm, úgysis ismered. 155	
EDMUND	Tessék, a válaszom. (Ledobja kesztyűjét) Bárki is az, ha árulónak hív: hazug gazember. Szóljon a kürt! S ha bárki ki mer állni, annak – neked, ha kell! – megmutatom, hogy bűntelen vagyok.	100	GONERIL És ha igen? A törvényt én csinálom, nem te! ¹⁹⁰ Ki vádolhat?	
ALBANY	Hé, kikiáltó! (Edmundhoz) Magadban bízatsz csak, mert katonáid, kiket az én nevemben toboroztak, szabadságot kaptak.		<i>Goneril el</i>	
REGAN	Össeeseek!	105	ALBANY (Goneril után szól) Te szörnyeteg!... – (Edmundhoz, a levélre mutatva) Tudod, mi ez? EDMUND Ne kérdezd, mit tudok. ALBANY (egy tiszthez, aki Goneril után indul) Menj utána; mindenre képes. Őrizd.	
ALBANY	(a szolgálkhoz) A hölgy nincs jól, a sátramba vigyék!		<i>Tiszt el</i>	
	<i>Regant kitámogatják. – Jön a Kikiáltó</i>		EDMUND Amivel vádolnak, azt meg is tettem, és többet, még többet – majd kiderül. Vége. És nekem is. (Edgarhoz) De te ki vagy, szerencsés győztes? Ha nemes vagy, én megbocsátok.	160
	Kikiáltó, gyere! Szóljon a kürt, s ezt olvasd föl.		EDGAR Béküljünk ki hát. Vagyok annyira nemes, mint te, Edmund: sőt jobban – s jobban ártottál nekem. (Felfedi az arcát) Edgar vagyok, apád másik fia. Az igazságos istenek az ember bűnös örömét büntetésre váltják: sötét zugban nemzett téged apánk, s szemével fizetett.	165
	<i>Bevezető kürtjel</i>		EDMUND Nagyon igaz. A kerék megfordult, s én lent vagyok. ALBANY (Edgarhoz) Igen, neked már a járásod is nemességet sugallt. Jöjj, megölellek. 175	
KIKIÁLTÓ	(olvas) „Ha bármely úr vagy nemesember a hadsereg kötelékéből fenntartja, hogy Edmund, Gloster állítólagos grófja többszörös áruló, az jelenjen meg a harmadik kürtszóra. Ő kész megvédeni magát.”		EDGAR Tudom, kegyelmes herceg. ALBANY De hol rejtőztél el? EDGAR Hogy tudtad meg apád nyomorúságát? 180	
	<i>Első kürtjel</i>		EDGAR Én ápoltam, uram. Hadd mondjam röviden, s ha elmondom, a szívem megszakad. A körözés és kivégzés elől, mely a sarkamban volt (édes az élet, hogy inkább halálfélelemben élünk, mintsem meghaljunk rögtön!), menekülvén beöltöztem koszos, rongyos bolondnak, akit lenéz a kutya is; e mezben találkoztam apámmal, akinek vérző gyűrűiből az ékkövek kiestek. Kísérgettem, koldultam rá, megóvtam a kétségbeeséstől; és soha 185	
	<i>Második kürtjel</i>		EDMUND – nagy hiba volt! – nem fedtem föl magam, csak most, félórája, fegyveresen, mikor e sikert, itt, még csak reméltem. Áldását kértem, s elmondtam neki hányattatásunk minden részletét. 190	
	<i>Harmadik kürtjel. Válaszként a színen kívül is felhangzik egy kürtjel. Jön Edgar, fegyverzetben, sisakja eltakarja arcát.¹⁸⁵</i>	115	EDMUND De sajnos gyöngye szíve képtelen volt öröm és bánat harcát elviselni, s derűsen meghasadt. Történeted megindított, s jót tesz talán. De folytasd: mintha még lenne mondanivalód. 200	
ALBANY	Kérdezd meg célját, hogy miért jön a kürt hívó szavára.		ALBANY Ha van, s még szomorúbb, tartsd vissza inkább. Így is csaknem elöntenek a könnyek, ahogy ezt hallom.	205
KIKIÁLTÓ	Mondd, ki vagy? Neved? Rangod? Miért léptél elő a kihívásra?		EDGAR Amit elbeszéltem, talán sok is volt a szomorúságból, de még egy van, amit kifejteni aligha elviselhető. Míg ott zokogtam, bejött valaki, aki már látott rongyokban, s kerülté	
EDGAR	Rég nincs már nevem, az árulás megfertőzte s lerágta, de nemes vagyok, mint ellenfelem, aki kihív.	120		
ALBANY	Ki az ellenfeled?			
EDGAR	(körülnéz, mintha nem ismerné Edmundot) Ki szól Edmund, Gloster grófja nevében? ¹⁸⁶			
EDMUND	Ő maga. Mit kívánsz?			
EDGAR	Vond ki a kardod, s ha szavam megsérti nemes szíved, végy elégtételt. Itt van az enyém: (Kardját kivonja) becsületem s rangom jelképe ez, lovagi eskümé. Azt állítom, hogy ifjú erőd, nemesi családod, győztes csatád, tüzes sikereid, 130	125		
	friss rangod ellenére áruló vagy: megcsaltál istent, fivért és apát, tervet szőttél e dicső herceg ellen, s a koponyád legfelső peremétől a talpad alatt csikorgó porig varangyos áruló vagy. Tagadod? Kardom, karom, szellemem készen áll, hogy szívemből szívednek bizonyítsam: hazudsz.	135		
EDMUND	Kérdezhetném a nevedet, ¹⁸⁷ de minthogy külsőd oly szép és vitézi, s a beszéded is műveltségre vall: időhúzás helyett most félresöpöröm a lovagi párbaj szabályait. Visszadobom a vádakat fejedre,	140		

- ¹ Lear: ejtsd [lír]. Britannia: az angolok bejövételét megelőző, ősi kelta királyság Nagy-Britannia szigetén. A Shakespeare által is ismert krónikák szerint az eset a Kr. e. VIII. században történt; Shakespeare képzelete a korai középkorba helyezi.
- ² Bohóc: az eredetiben Fool, azaz „udvari bolond”, hivatásos szórakoztató. Lear „fiúnak” szólítja, de nem biztos, hogy fiatal; láthatólag jól ismerik egymást. A XIX. század vége óta néha nőre osztják a szerepet.
- ³ Lovag: Lear, Kent és Cordelia bizalmasa, kísérője. Az összevegekben felváltva *Knight* (Lovag), *Gentleman* (Nemes), *Servant* (Szolga), *Doctor* (Orvos) néven szerepel, de főként egyetlen szerepről van szó. Fordításomban csak öt hívom „Lovagnak”.
- ⁴ Albany [ólbeni], latinosan Albania vagy Albanacte: a sziget északi része, nagyjából a mai Skócia. Némely magyar fordítások a herceg nevét „Alban”-ra rövidítik.
- ⁵ Oswald [ozvald]: nemesember, az Albany–Goneril pár palotájának, háznépének irányítója.
- ⁶ Ejtsd [regán].
- ⁷ Cornwall [kornvall]: a sziget délnyugati része (ma is így hívják).
- ⁸ Cordelia [kordélia]: a névben benne rejlik a latin *cord-* tö, mely ’szívet’ jelent.
- ⁹ Burgundia: hercegség Franciaország Svájjal határos részén. Már a középkorban is gazdag vidék volt.
- ¹⁰ Gloster: az angolban néha a régies *Gloucester* írásmódot használják. Ejtése mindenképp [gloszter].
- ¹¹ Ejtsd [kurán].
- ¹² Ez arra mutat, hogy Kent és Gloster a király bizalmasai, hiszen tudják titkos tervét.
- ¹³ Törvényes fia: Edgar, aki Lear keresztfia (II. 1. 91.).
- ¹⁴ Gloster tehát alig ismerheti Edmund karakterét, hiszen fia a távollét éve alatt cseperedett felnőtté.
- ¹⁵ Egyes kiadók szerint itt Edmund is kimegy; mások szerint az udvarral együtt, a 268. sornál megy ki.
- ¹⁶ Az eredetiben itt Lear végig királyi többest használ, tehát „fölfedjük”, „országunkat” stb.
- ¹⁷ Értsd: Franciaország szőlőskertjei és Burgundia dús hegyi legelői.
- ¹⁸ Hekaté: az ókori mitológiában a sötétség, az alvilág, a hold, a mágia istennője.
- ¹⁹ A sárkány utalás a walesi címre, mely a régi kelta birodalomból öröklődött.
- ²⁰ A százfős kíséret a korabeli nézők szemében is meghökkenítően nagynak számított.
- ²¹ Bár az öröklés a lányok jogán történik, a tényleges hatalmat a férfiakra, vejeire ruházza.
- ²² A kis koronát a jelenet elején hozták be, nyilván Cordeliának szánta Lear.
- ²³ Feltűnő, hogy Kent itt és a továbbiakban egyszerűen tegezi Lear-t, „királynak” vagy „Leamek” szólítja, s nem használja a „felség(ed)” megszólítást.
- ²⁴ Apolló isten tisztán látó, pontosan célzó íjász volt. A krónikák szerint a régi britek pogány isteneket tiszteltek, így Apollót, Jupitert stb.
- ²⁵ A külföldi nagyságok színre lépésekor a zászlajukat, címerpajzsukat szolgálk behozzák a színpadra.
- ²⁶ Némely kiadásokban ezt Gloster mondja, megint másokban Cordelia.
- ²⁷ A „vizenyős” egyszerre vonatkozik Burgundia dúsan öntözött hegyi legelőire és a Burgund herceg jellemére.
- ²⁸ Úgy illik, hogy Lear az idősebb lányánál kezdje az „ingázást”.
- ²⁹ Furcsa itt a „francia király” említése, hiszen őt Lear már gorombán útjára bocsátotta Cordeliával; persze ettől még sor kerülhet egy diplomáciai búcsúztató ceremóniára. — Egyesek szerint itt „francia király” helyett „burgundi herceg”-et kell olvasni (azaz hibás az összeveg). — Mások a „Még hátravan” részt (eredetiben *There is further complement*) gúnyosan értik, mint Lear harmadik ballépését (Cordelia kitagadása és Kent száműzése után): „És akkor még nem is beszéltünk arról, ahogyan elbúcsúztok...”
- ³⁰ A rendes nő fia: Edgar.
- ³¹ Mivel a levél bevezetés nélkül, mintegy a közepén kezdődik, Gloster főltehetőleg csöndben olvassa egy darabig, s itt vált hangosra.
- ³² 1605-ben valóban volt Angliában nap-, illetve holdfogyatkozás; a közönség emlékezhetett ezekre.
- ³³ Sárkány Farka: a holdpálya leszálló ága (melyet baljós idősoknak tekintettek), avagy a Sárkány (Draco) csillagkép. Nem nyilvánvaló, hogy ez az egész mondat hogy értendő: vajon Edmund valós információkat közöl-e magáról, vagy ironikusan bemutatja, hogyan mentegetik magukat az emberek.
- ³⁴ Nagymedve: magyarosan Göncölszekér, de a magyar névben nincs benne a medve durvasága, erőszakos nemisége.
- ³⁵ A legtöbb kiadásban Edmund itt még azt mondja: „Edgar—”, mintha róla készülné valamit mondani.
- ³⁶ Menhelyi bolond: az eredetiben *Tom of Bedlam*. Bedlam a londoni tébolyda neve volt; az innen elbocsájtott (vagy megszökött) bolondok az országot járva koldultak, s a köznyelv a Tom (= „Tamás”) nevet ragasztotta rájuk. Gyakran csalók is keveredtek közéjük, akik örültséget színélve koldultak.
- ³⁷ Kent inntől egészen az V. 3. 228.-ig álruhában van; az V.3.281-ben megtudjuk, hogy a Cajus [kájusz] álnevet használta (bár a darabban sose szólítják e néven).
- ³⁸ Letaroltam: grófi külsőmet egyszerű katonáéra cseréltem. Az eredetiben *razed*, ami „leborotvált”-t is jelent – talán leborotválta a szakállát.
- ³⁹ Nem fogyasztok halat: ez önmagában is vicces, bár lehet, hogy mélyebb értelme volt, pl. hogy „protestáns vagyok, nem tartom a katolikusok böjti szokásait”; vagy hogy „igazi férfiember vagyok, csak húst eszem”; vagy hogy „nem járok kurvákhöz” (akiket a korabeli szlengben ’halaknak’ neveztek).
- ⁴⁰ Lear kísérői közül azt nevezem végig Lovagnak, aki a legtöbbet szerepel (s aki feltehetőleg egyetlen személy).
- ⁴¹ Visszakézből lecsap: az eredetiben (*bandy looks*) a *bandy* tenisz-kifejezés: ’visszaüt, adogat’. A szöveg tehát szándékosan kétértelmű: ’visszaüti a nézést’, azaz farkasszemet néz. A tenisz elégáns, nemesi játék volt; a futball viszont az alacsony osztályok durva sportja. Az eredetiben Kent (85. sor) Oswaldot ’alantás labdarúgó’-nak (*base football player*) nevezi.
- ⁴² Nem világos, hogy ezt mire mondja Lear: a Bohóc bölcs mondására, vagy jelen helyetere Goneril házában, avagy Cordelia fájdalmas emlékére.
- ⁴³ A Bohóc jól tudja, hogy ez Lear saját ötlete volt.
- ⁴⁴ Tarkában: a Bohóc a szokásos tarka bohócruhát viseli.
- ⁴⁵ Nyilván kemény tojásról van szó.
- ⁴⁶ A kakukk kisebb madarak fészkebe tojja tojását. Azok fölnevelik, s a nagy testű kakukk kilöki, elpusztítja őket (bár megenni nem tudja, hiszen nem ragadozó madár).
- ⁴⁷ Bizonytalan értelmű sor. A gyertya talán Lear, akinek lemondásával az ország borult sötétbe.
- ⁴⁸ „Hoppá, Cicám, szerettek!” – valószínűleg egy korabeli dal refrénje. Talán azért mondja (vagy éneki?) a Bohóc, mert Goneril fenyegető mozdulatot tesz feléje.
- ⁴⁹ Egyesek szerint a Bohóc itt nem megy ki, s csak a 314. sornál távozik.
- ⁵⁰ Ezt úgy szokás érteni, hogy Lear odakint tudta meg, hogy csapatát már meg is felezték.
- ⁵¹ Lear még csak két hete vendégeskedik az Albany–Goneril házaspárnál.
- ⁵² Ilyen gyorsan persze nem írhatta meg: itt a valós idő helyett, ’cselekménygyorsító vágás’ van, azaz úgy beszél, mintha már lett volna ideje megírni (illetve Oswalddal megírtni).
- ⁵³ Az olvasóban felmerül a kérdés: Lear miért Glosterhez küldi „Cajust”, s nem Cornwallba – hiszen nem tudhatja, hogy a Cornwall–Regan házaspár Glosterhez indult. Shakespeare vagy figyelmetlen volt, vagy szándékosan csinált egy „cselekménygyorsító vágást”, amit a színházi közönség nem vesz észre.
- ⁵⁴ Értsd: ha most Reganhoz méssz, még a lábaddal sincs ész – ezért nem fog az eszed kibesebesdni.
- ⁵⁵ A Bohóc a botját pörgeti, vagy arra támaszkodik (sőt talán a lába közé kapja).
- ⁵⁶ Curan, a Gloster kastélyban élő nemesember. Csak ebben a jelenetben szerepel.
- ⁵⁷ Feltehetőleg arra céloz, hogy Edgartól meg kell szabadulnia.
- ⁵⁸ Edmund az eredetiben Edgarral beszélve mindig az „apám” (*my father*) szóval utal Glosterre. Ennek nyilván van jelentősége, de a követhetőség kedvéért mindenütt „apánk”-nak fordítottam.
- ⁵⁹ Edmund szándékosan beszél ellentmondásokban, hogy összezavarja Edgart.
- ⁶⁰ Gloster grófja tehát Cornwall herceg hűbérese, alattvalója.
- ⁶¹ Edmund ezt már megtette (I. 2.): apjának bemutatta Edgar (általa hamisított) „saját kezű” levelét.
- ⁶² Értsd: mindenki azt hinné: Edmund azért vádolja be bátyját, hogy mint készülő apagyilkost kivégezzék, s ő örököljön. (A helyzet fonáksága, hogy pontosan ez zajlik most a szemünk láttára.)
- ⁶³ Az eredeti *trumpet* ’trombita’ szót végig „kürt”-nek fordítom, rövideje miatt.
- ⁶⁴ Bár a darab a pogány időkben játszódik, itt mégis egy keresztény szokás jelenik meg. Shakespeare következtelensége.
- ⁶⁵ Kent, aki valójában gróf, így, Cajusnak öltözve nem számít magasabb rangúnak, mint Oswald, aki Albany herceg udvarmestere.
- ⁶⁶ Kentet az is bosszanthatja, hogy Oswald nem ismeri meg „Cajust”, pedig többször találkoztak.
- ⁶⁷ A társadalmi konvenciók felrúgását jelentette, hogy Edmund a magasabb rangúak előtt jön be.
- ⁶⁸ Kent felismeri Edmundot, hiszen az I. 1. elején bemutatták neki.
- ⁶⁹ Elvileg csak a nemesek viselhettek kardot. Oswald, mint általában a magas udvari tisztiséget betöltők, nemesember (*gentleman*). Alkalmazott, de nem szolga.
- ⁷⁰ Az eredetiben egy ma már nehezen értelmezhető ironikus utalás van Sarum (= Salisbury város) mezejére és Camelotra, Artúr kelta király legendás várára.
- ⁷¹ Ejtsd [főbusz].
- ⁷² Ajax nagy erejű, de híresen buta hős volt (Homéros: *Iliás*). Cornwall megérti, hogy „Cajus” őrá céloz.
- ⁷³ Kaloda: enyhe büntetőeszköz. Fatábla, benne két kivágás, ahova a vétkes a lábait (esetleg a kezeit) bedugta, majd bizonyos időre lelakolták. Ezzel ugrálhatott, mázskálhatott is.
- ⁷⁴ Más kiadásokban itt Regan szól Cornwallhoz.
- ⁷⁵ A levélrészlet értelme vitatott. Úgy szokták érteni, hogy Cordelia francia királynéként (= „innen”) majd beavatkozik, s rendet teremt.
- ⁷⁶ Ez a szín egyes kiadók szerint másutt, a nyílt mezőn játszódik (s akkor persze az alvó „Cajus” el kell takarni). Mások épp ellenkezőleg: olyannyira folyamatosnak tartják a történetet, hogy Edgar monológját nem tekintik külön színnek, s az itteni 2.+3.+4. színt egynek veszik. Így tesz fordításom alapszövege is, ezért a sorszámozás nálam is folyamatos.
- ⁷⁷ A menhelyi bolondokról, akik Tamásnak nevezték magukat, lásd az I. 2. 136. jegyzetét.
- ⁷⁸ A színpadi hagyomány szerint amíg ezt elmondja, át is öltözik koldusnak.
- ⁷⁹ Célzás Lear helyzetére: a tél a Lear számára zord mostani időszak, a vadlibak a lányai.
- ⁸⁰ A hisztériát (mai szóval: pszichoszomatikus rosszulletet) az altesti szervek – főleg nőknél a méh – fölfelé toulásának tulajdonították. Az angolban e rosszullet korabeli megnevezése *mother* volt. Lear a latin nevet is megadja: *hysterica passio*. (Ez a görög *hystera* ’anyaméh’ szóból származik.)
- ⁸¹ Lear kísérte kinosan fogatkozik (most nyilván a kastélyon kívül várakoznak). Oswaldtól később (III. 7. 15) azt halljuk, hogy kb. 35 fő még kitart; viszont az éjszakai viharban (III. 1.) csak kettő jelenik meg: Kent/Cajus és a Lovag.
- ⁸² Megbűdösödött: Lear, mert lecsúszott, vesztés lett.
- ⁸³ Értsd: a versike nem vonatkozik „Cajusra”, aki hűen szolgál.
- ⁸⁴ A ló nem eszik meg semmi zsírosat. – Ez alighanem „ráadás poén”, nem tekinthető a történetekhez fűzőtt kommentárnak.
- ⁸⁵ Értsd: tudnám, hogy nem tölem származol, hogy más férfi volt az apám.
- ⁸⁶ Más kiadásokban Kent már itt kimegy.
- ⁸⁷ Nem tudni, mi az a „mélyebb dolog”, amire Kent gondol.
- ⁸⁸ Más kiadásokban itt még 4 sort mond arról, hogy a franciák már partra is szálltak Britanniában.
- ⁸⁹ Az eredeti úgy is érthető, hogy a pénztárcát pénzzel együtt odaadja, majd külön egy gyűrűt is átnyújt.

- ⁹⁰ Tüzek: a villámok.
- ⁹¹ A tömör, homályos versike föltehető értelme: Aki úgy kezd nemi életet, hogy nem házasodik meg, az tetves lesz és elszegényedik. Aki nem arra hallgat, amire/akire kéne, azt méltatlan fájdalommal éri, s nincs nyugalma.
- ⁹² Ez a mondat alighanem „ráadás poén”, nem tekinthető a történetekhez fűzött kommentárnak.
- ⁹³ Gloster kastélyáról van szó, mely most a hercegi vendégek: Goneril, Cornwall és Regan óhaja szerint működik.
- ⁹⁴ Ez a *Vízkereszt* záró dalának egy átalakított strófája.
- ⁹⁵ A vers az akkoriban divatos világéve-profécia paródiája. Az első strófában negatív (de nagyon is létező) jelenségeket ír le; a második strófa igazi utópia (ami tehát sohasem lesz); a harmadik strófa pedig abszurd lezárás.
- ⁹⁶ Értsd: a szerelmi kalandozás fontosabb, mint a helyes hit (melyért az eretnekeket megégették). Sokak szerint a nőcsábász „lángolásán” a szifilisz gyulladást kell érteni.
- ⁹⁷ Ez igaz: a Shakespeare által is ismert krónikák szerint Lear a Kr. e. VIII. században élt, míg Merlin (Artúr király varázslója) a Kr. u. VI. században.
- ⁹⁸ Értsd: a nagyobb, legyőzhetetlen baj (a lányok gonoszsága; a tengerbe fulladás) helyett figyelmünket a kisebb, elvileg legyőzhető bajra (a mostani vihar; a medve) irányítjuk.
- ⁹⁹ Talán földbe ástott putriról van szó, ahová befolyt az esővíz.
- ¹⁰⁰ Kés, kötél, mérge: az ördög ezekkel csábítja öngyilkosságra a kétségbeesett vagy gyenge embereket.
- ¹⁰¹ Egyesek szerint e mondatnál tetveket keres (és talál!) magán; mások szerint egy (csak általa látott) ördögöt próbál botalt agyoncsapni.
- ¹⁰² Talán arra céloz, hogy „Tamás” karjába – a bolondok szokása szerint – tük és szögek vannak szúrva.
- ¹⁰³ Nem derül ki, Edgar mikor ismeri föl, hogy az apja közeledik.
- ¹⁰⁴ Úgy tesz, mintha lenne mellette valami kis állat. A név (Smulkin) közismert volt: egérfőmába bűvő ördögöcskére mondták.
- ¹⁰⁵ Ezek is Shakespeare korában ismert ördögnevek. Jelentésük ismeretlen.
- ¹⁰⁶ Gloster úgy hiszi, az ő Edgar fia (akit nem ismer föl Rongyos Tamásban) ugyanúgy öllene fordult, mint Lear ellen a lányai.
- ¹⁰⁷ Gloster a kastélyának valamilyen melléképületébe akarja vinni Leart.
- ¹⁰⁸ Learnek fogalma sincs, hogy a saját keresztfiával beszélget.
- ¹⁰⁹ Ez így nem hangzott el – bár lehet, hogy Gloster jól látja a dolgot.
- ¹¹⁰ Az összvégekből nem egyértelmű, mi történik a színpadon. Az itt követett értelmezés szerint a király „Tamással” szeretne behúzódnia a kunyhóba, föl se fogja, hogy Gloster hova invitálja. Gloster nem akarja a mocskos, bűdös „Tamást” magával vinni, de „Cajus” rábeszéli. A Bohóc némán figyel. Végül mindnyájan elmennek Glosterrel az általa kínált szállásra.
- ¹¹¹ Korabeli balladák, dalok szövegét férceli össze.
- ¹¹² Röstellnie kell, mert apja ellen irányul; tisztességes, mert leleplezi az árulót.
- ¹¹³ Cornwall herceg ezzel leváltja az idősebb Glostert, s Edmundot ruhazza fel a „Gloster grófja” címmel.
- ¹¹⁴ Fraterettó („öcsike”): egy ördög neve. – Néró római császár gonoszságáról volt híres. – Sötétség Tava: a Styx, melyen átkelve az Alvilágba jutunk.
- ¹¹⁵ Értsd: tetű vagy bolha formájában.
- ¹¹⁶ A lónak köztudottan rengeteg betegsége lehet.
- ¹¹⁷ „Tamás” egy létező dal első sorát éneklí (ezzel hívja a hölgyet a tárgyalásra); a Bohóc improvizálva folytatja, trágár célzással (*csónakja ereszt* = menstruál, vagy nemi bajból eredő folyása van).
- ¹¹⁸ A *fülemüle* szóval talán a Bohóc énekletét gúnyolja.
- ¹¹⁹ Alighanem korgó gyomrára céloz.
- ¹²⁰ Nem világos, hogy a dalocskának hogyan van köze a helyzethez.
- ¹²¹ A szürke macska is egy ördög megtestesülése.
- ¹²² „Tamás” a koldustársait hívja koldulni.
- ¹²³ Ezzel talán arra is céloz, hogy kifogyott a szavakból; valóban, nem szólal meg itt többet mint „Tamás”.
- ¹²⁴ Az eredetiben: „Délben fogok lefeküdni.” Ez a Bohóc utolsó megszólalása a darabban.
- ¹²⁵ Ez az a levél, melyet Edmund kilopott apja szobájából, s átadott Cornwallnak a III. 5.-ben.
- ¹²⁶ A 67. sor alapján a kiadók hozzá szokták tenni: „...a földre dobja és rátapos.”
- ¹²⁷ Értsd: a bolond Tamást nem fogják felelősségre vonni, hogy miért támogatja a kegyvesztett Glostert.
- ¹²⁸ A III. 7. végén a két szolga még úgy tervezte, hogy ők adják át Glostert „Tamásnak”.
- ¹²⁹ Gloster gróf, mint a királyság egyik vezető arisztokratája, fényes kísérettel szokott járni. – Más kiadásokban e mondat (*Poorly led*) helyett az áll: „Véres-fehér szemekkel?” (*Parti-eyed*). Ez esetben Edgar már itt rádöbben apja állapotára.
- ¹³⁰ Az évszámokat nem kell névértékben venni – értsük úgy, hogy nagyon régen.
- ¹³¹ Mert támogatás egy árulót.
- ¹³² Nem nyilvánvaló, miért éri Edgar úgy, hogy még most se leplezheti le magát apja előtt.
- ¹³³ Ő már így nevezi Edmundot, akit Cornwall sebtében Gloster gróffá tett (III. 5.)
- ¹³⁴ Ez vonatkozhat Learre, akit megbüntettek (kicsukták), holott csak most fogja „bűnét” elkövetni (szövegkezik a franciákkal és Cordeliával); avagy Glosterre, aki még nem követte el árulását, de már megbüntették.
- ¹³⁵ Arra céloz, hogy Cornwall halálával a királyság egésze Albany (és így az ő) kezébe kerülhet.
- ¹³⁶ La Far (ejtsd [lafár]) tábornokról többé nem esik szó; csak Cordeliát látjuk a francia hadak között, sőt mintha ő vezetné a sereget.
- ¹³⁷ Ez az a levél, amit Kent a III. 1.-ben bízott a Lovagra.
- ¹³⁸ Nemrég azt hallottuk, hogy Albany csak mosolyog a francia betörés hírére; most már serege élén közeledik. Shakespeare gyorsítja a cselekményt.
- ¹³⁹ Az később sem derül ki, hogy mi ez az ok, hacsak az nem, hogy még érvényben van el-lene a Lear által kiszabott halálbüntetés, ha brit földön találják.
- ¹⁴⁰ Más kiadások ezt a megszólalást egy új szereplő, az Orvos szájába adják.
- ¹⁴¹ Értsd: Cordelia sírva könyörgött férjének, a francia királynak, hogy küldjön csapatokat Britanniába.
- ¹⁴² A legtöbb kiadó Gloster kastélyába teszi ezt a jelenetet, de történhet a Cornwall–Regan-palotában is.
- ¹⁴³ Az eredetiben itt Regan váratlanul egy tegező mondatot mond (*I'll love thee much* 'Nagyon foglak szeretni'), de ez alighanem pusztán 'Lekötelezne' értelmű volt.
- ¹⁴⁴ Lehet az is, hogy levelet ad át, bár később Edgar csak a Goneriltól való levelet találja Oswaldnál.
- ¹⁴⁵ Edgar közben levetette „Tamás” rongyait, és átöltözött az Öreg Bérlőtől kapott paraszti ruhába.
- ¹⁴⁶ Gloster jól hallja: Edgar az elmebeteg prózája és rigmusai helyett most – a darabban normálisnak számító – verses formában („blank verse”-ben) beszél.
- ¹⁴⁷ Egy erszényt már adott neki a IV. 1.-ben.
- ¹⁴⁸ Edgar inentől kezdve egy új, iskolázottabb ember hanghordozásával beszél, s ezzel végleg eltemeti a Tamás-figurát. (Ruházata – amit Gloster nem lát – továbbra is a Parasztleány.)
- ¹⁴⁹ A régi rómaiakra gondol, akiknél nemes dolog volt a reménytelen helyzetben elkövetett öngyilkosság.
- ¹⁵⁰ A „papa” (*father*) megszólítás látszólag az ismeretlen, idős embernek szól; Gloster nem sejtí, hogy tényszerűen is igaz.
- ¹⁵¹ Ezt úgy szokták érteni, hogy a természet (s így a valódi, született király is) fölött van az ábrázolásnak (= a művészetnek, tehát a pénzen lévő királyképnek, illetve annak, aki emberi akaratból lett királlyá).
- ¹⁵² A röplő nyíl hangját utánozza.
- ¹⁵³ Az édesmájóránna az elmezavar közismert gyógyszere volt. Említése úgy hathatott a közönségre, mintha ma azt mondaná: „Jelszó: Alzheimer!”
- ¹⁵⁴ Értsd: már gyermekkoromban azzal hízelegtek, hogy bölcs vagyok.
- ¹⁵⁵ Lear – ha homályosan is – fölismeri Glostert, akinek egyik fia, Edmund, házasságtörésből származik.
- ¹⁵⁶ Lear szövegének versformája egyre ziláltabb lesz; nagyjából innen már prózává esik szét.
- ¹⁵⁷ Sárló kanca: a megtermékenyítésre kész, csődörét váró kanca hagyományos magyar neve.
- ¹⁵⁸ Vak Cupido (= Ámor), a szerelem istene, vak kisfiú, aki nyílat válogatás nélkül lődözi mindenkibe.
- ¹⁵⁹ Utalás a gyerekjátékra. Lear a háta mögé dugja ökleit, jelezve, hogy Gloster válasszon.
- ¹⁶⁰ Képzletbeli szolgálaihoz beszél.
- ¹⁶¹ Az is lehet, hogy saját fejről veszi le a virágkoronát.
- ¹⁶² Ahogyan a kalap is készül: egy formát posztóval bevonnak.
- ¹⁶³ Vadászkiáltás: „erre, erre!”
- ¹⁶⁴ Arra céloz, hogy a csatára készítő dobszó már idehallatszik.
- ¹⁶⁵ A vastag betűs részeket Edgar egy újabb hangon, nyugat-angliai tájszólásban mondja (és prózában!), amit Shakespeare az írásmóddal is jelez (*sir* helyett *zir* stb.). Az angol színpadon ma is természetes, hogy a munkás-paraszt figurák tájszólásban (vagy éppen városi szlengben) beszélnek. Ezt a leírt magyar fordításban alig lehet érzékelteni, s így megvalósítását, mértékét a színészre kell bíznom.
- ¹⁶⁶ Némelyek szerint a küzdelem során Edgar megkaparintja Oswald egyik törét, s azzal öli meg.
- ¹⁶⁷ A Lovag félreáll, nem hallja beszédüket, s csak a 12. sornál lép hozzájuk. – A Lovag helyett más kiadásokban egy Orvos jön be, az itt „Lovag”-ként jelzett szövegeket ő mondja, s a Lovag csak a 23. sornál jön be Learrel együtt.
- ¹⁶⁸ Később sem derül ki, mi lehet Kent terve.
- ¹⁶⁹ Értsd: fődetlen koponyával, ritkás ősz hajjal.
- ¹⁷⁰ Értsd: te a mennyben vagy, én a pokolban.
- ¹⁷¹ A színpadi hagyomány szerint díszes ruházatának egy brosstűjével vagy csatjával.
- ¹⁷² Oswaldot.
- ¹⁷³ Más kiadásokban mindnyájan csak a 40. sornál távoznak.
- ¹⁷⁴ Ez Goneril levele Edmundhoz, amit Edgar a megölt Oswald zsebében talált.
- ¹⁷⁵ Edgar egy igazi középkori bajvívást (lovagi párbajt) akar rendezni. A szokás szerint ha bármely nemes kétségbe vonta egy másiknak valamely jogát vagy követelését, akkor nyilvánosan ki kellett állnia érveivel, s ha a szó nem volt elég, meg kellett vívniuk.
- ¹⁷⁶ A tiltás csak dramaturgiai indokolható, vagyis hogy Albany itt még ne értesüljön Edmund árulásáról.
- ¹⁷⁷ Némely előadásban Albany itt egy percre egyedül marad, s ekkor olvassa el a „Parasztlegény” által hozott levelet. Mások szerint csak később, színen kívül olvassa el.
- ¹⁷⁸ Ez a mondat (eredetiben *Ripeness is all*.) többféleképp értelmezhető. Más fordítóknál: Vörösmarty: „A fő dolog, hogy elszántak legyünk.” Kosztolányi, Mészöly, János házy: „(Fő, hogy) készen legyünk (rá).”; Füst: „Mert érettség: ez mindenünk.”
- ¹⁷⁹ Értsd: a kikent-kifent, helyezkedő udvaroncokon.
- ¹⁸⁰ Az eredetiben nem egyértelmű, hogy a nagybetűs Istenről (*God's*) vagy a pogány istenekről (*gods'*) van-e szó.
- ¹⁸¹ Egyesek szerint néhány katona és dobos bent marad, mert a darab végén szükség lesz rájuk.
- ¹⁸² Cordeliát.
- ¹⁸³ Ugyanolyan bajvívást javasol, mint amelyet Edgar akar összehozni.
- ¹⁸⁴ Albany még az újdonsült címén szólítja Edmundot.
- ¹⁸⁵ Kérdés, hogy a közönségnek fel kell-e ismernie a páncélos vitézben Edgart.
- ¹⁸⁶ Értsd: van-e párbajsegéde.
- ¹⁸⁷ A szokásjog szerint ismeretlen ellen nem kötelező kiállni: mindkét félnek be kell mutatkozni. (Ezzel próbál érvelni Goneril alább a 150. sornál.)

¹⁸⁸ Értsd: a te halott testedbe.

¹⁸⁹ Ez Goneril Edmundhoz írott levele.

¹⁹⁰ Mert én a király lánya vagyok, te csak a férjem.

¹⁹¹ Értsd: elmondtam neki, hogy én voltam a „Rongyos Tamás”.

¹⁹² Más kiadásokban a két holttestet csak a 237. sornál hozzák be.

¹⁹³ Az eredetiből nem derül ki, hogy valóban kap-e tükröt, s odatartja-e, avagy mindezt csak képzelet vagy tervezés, vagy pantomimszerűen eljátssza. Ugyanígy alább a madártollal.

¹⁹⁴ A Századost.

¹⁹⁵ Értsd: hamarosan meghalok, követem Leart, ezért nem vállalom kormányzati feladatot. Kent 48 évesnek mondta magát; most aggastyánnak tűnik.

¹⁹⁶ Egyes kiadásokban ezt az utolsó négy sort Albany mondja.

¹⁹⁷ Edgar elvállalja a politikusi szerepet. Föltehetőleg Albany herceg lesz a király, Edgar (aki mostantól Gloster gróf) lesz a főminiszter.

¹⁹⁸ Utalás Cordeliára: a darab elején őt sem az illem vezette, hanem a lelke.